

www.incesttraumacentar.org.rs

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

CENTAR ZA PROMOCIJU
ZDRAVLJA ŽENA

e-mail: centerpzz@gmail.com
www.centarzdravljezena.org.rs

EVROPSKA UNIJA

PRVA NACIONALNA STUDIJA O DRUŠTVENOM PROBLEMU SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA DECE U REPUBLICI SRBIJI

KRATAK PRELIMINARNI IZVEŠTAJ

Nosilac, vlasnik i naručilac Nacionalne studije: Incest Trauma Centar – Beograd

Jun 2015. god.

Република Србија
ВЛАДА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА САРАДЉУ СА ЦИВИЛНИМ ДРУШТВОМ

Naziv originala: YES, I AM Prvi stručni časopis u Srbiji za prevenciju seksualnog nasilja

Broj 5/2015

**PRVA NACIONALNA STUDIJA O DRUŠTVENOM PROBLEMU
SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA DECE U REPUBLICI SRBIJI
- KRATAK PRELIMINARNI IZVEŠTAJ -**

Izdaje: Incest Trauma Centar – Beograd

Autorke: Dr Ljiljana Bogavac, Dr Stanislava Otašević,

Prof. dr Viktorija Cucić i Dušica Popadić

Dizajn i prelom: Svetlana Pavlović

Korektura: Stanislava Lazarević

Izveštaj se izdaje u elektronskoj formi.

Publikacija je proizvedena uz finansijsku podršku Evropske Unije kroz Program podrške civilnom društvu iz 2013. god.

*Kofinansirali Nacionalnu studiju i prateći kratki edukativni film “**Hajde da pričamo o seksualnom nasilju**”: Ambasada Australije u Beogradu, Rekonstrukcija Ženski fond i Vlada Republike Srbije, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom.*

SSN 2217-9798 (Online)

Sadržaj

Uvod.....	4
Mišljenje Zaštitnika građana Republike Srbije.....	6
Apstrakt.....	7
Preliminarni izveštaj - kratka verzija.....	11
Poglavlje 1: Procena veličine pojave i njene karakteristike..... (Osnovni upitnik)	11
Poglavlje 2: Procena stavova roditelja i dece o seksualnom nasilju..... (Skala stavova)	41
Poglavlje 3: Preporuke u sferi obrazovanja.....	56
Literatura.....	57

NACIONALNA STUDIJA O DRUŠTVENOM PROBLEMU SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA DECE U REPUBLICI SRBIJI

Nosilac, vlasnik i naručilac Nacionalne studije: Incest Trauma Centar – Beograd

Partneri:

1. *Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Jedinica za prevenciju nasilja / Grupa za zaštitu od nasilja i diskriminacije*
2. *Centar za promociju zdravlja žena iz Beograda*

Jun 2015. god.

UVOD

Pred vama je kratak preliminarni izveštaj prve Nacionalne studije o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji (u daljem tekstu: Nacionalna studija). Naša motivacija da uradimo Nacionalnu studiju se sastoji u tome da reč i iskustvo deteta koje je preživelo seksualno nasilje postane dokumentovana javna reč i potvrda da su deca i u našoj zemlji izložena seksualnom nasilju i očekuju da preduzmemo hitnu akciju. Snažno smo podstaknute dugogodišnjim praktičnim radom sa decom i ženama koje su preživele seksualno nasilje, na poseban način decom koja su nam učinila čast i poklonila nam svoje najbolnije tajne.

Incest Trauma Centar – Beograd je zvaničan nosilac, vlasnik i naručilac Nacionalne studije. Nacionalnu studiju finansira Evropska Unija kroz Program podrške civilnom društvu iz 2013. god. i realizovale smo je u partnerstvu sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Jedinicom za prevenciju nasilja / Grupom za zaštitu od nasilja i diskriminacije, i Centrom za promociju zdravlja žena iz Beograda. Dodatnu finansijsku podršku su obezbedili Ambasada Australije u Beogradu, Rekonstrukcija Ženski fond i i Vlada Republike Srbije, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom.

Incest Trauma Centar - Beograd (zvanično registrovan 1994. god.) je ženska nevladina organizacija, specijalizovana služba za društveni problem seksualnog nasilja. Imenovane smo, za Republiku Srbiju, za zvaničnog nosioca Kampanje Saveta Evrope, koja nosi naziv "1 OD 5". Reč je o potpisanom Sporazumu između Saveta Evrope u Strazburu i Incest Trauma Centra - Beograd koji se tiče našeg vođenja Kampanje Saveta Evrope protiv seksualnog zlostavljanja dece, zasnovane na Lanzarot Konvenciji. Naziv Kampanje, "1 OD 5" ("JEDNO OD PETORO"), dat je u skladu sa zvaničnim podatkom Saveta Evrope da je jedno od petoro dece u Evropi preživelo seksualno nasilje. Incest Trauma Centar - Beograd, specijalizovana služba sa 21 godinom iskustva u radu – najstarija ove vrste u Srbiji - imenovana je za zvaničnog nosioca u punom trajanju Kampanje (2012.-2015. god.).

Kampanja "1 OD 5" ima svoje tri dimenzije: a) podizanje svesti javnosti o temi seksualnog nasilja nad decom b) uticaj na zakonodavstvo i obrazovanje i c) parlamentarna dimenzija. Nacionalnu studiju realizujemo u okviru dimenzije "Uticaj na zakonodavstvo i obrazovanje" i korisnost njenih rezultata povezujemo i jednako prenosimo u preostale dve.

*Tim Nacionalne studije čine Incest Trauma Centar – Beograd, Centar za promociju zdravlja žena i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Jedinica za prevenciju nasilja / Grupa za zaštitu od nasilja i diskriminacije, zajedno sa Etičkim i Nadzornim odborom koji okupljaju istaknute stručnjakinje sa dugogodišnjim iskustvom u oblastima rada sa decom, mladima i u obrazovanju, a posebno su oformljeni u cilju realizacije Nacionalne studije. Tim je posvetio posebnu i punu pažnju etičkoj komponenti Nacionalne studije. **Institucija Zaštitnika građana Republike Srbije je ispratila proces izvođenja i pružila svoje pozitivno profesionalno mišljenje u vezi sa punim poštovanjem ljudskih prava deteta.***

Tim Nacionalne studije:

Dušica Popadić, direktorka Incest Trauma Centra – Beograd i supervizorka Nacionalne studije

Dr Ljiljana Bogavac, zamenica direktorke Incest Trauma Centra – Beograd i predsednica Etičkog odbora Nacionalne studije

Centar za promociju zdravlja žena:

Dr Stanislava Otašević, direktorka i rukovoditeljka Nacionalne studije

Prof. dr Viktorija Cucić, glavna istraživačica

Dr Loraine J. Bachuss, međunarodna konsultantkinja (redovno zaposlena u Centru za rodno nasilje i zdravlje Londonske škole za higijenu i tropsku medicinu (LSHTM, GVHC), u Londonu, Velikoj Britaniji)

Prof. dr Milan Gajić, glavni statističar tročlanog Statističkog tima (svi redovno zaposleni na Institutu za statistiku Medicinskog fakulteta u Beogradu)

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Jedinica za prevenciju nasilja / Grupa za zaštitu od nasilja i diskriminacije:

Biljana Lajović, specijalista školske psihologije, koordinatorka Jedinice / Grupe i članica Etičkog odbora Nacionalne studije

Smiljana Grujić, psihološkinja

Gordana Medenica

Etički odbor (dve članice već navedene gore):

Milena Jerotijević, psihološkinja

Nadzorni odbor:

Snježana Mrše, Grupa „Most“ iz Beograda i predsednica Nadzornog odbora Nacionalne studije

Marija Krivačić, „Psihokod“ iz Beograda

Livia Joo Horti, direktorka Fondacije mentalne higijene „Exspecto“ iz Subotice

Anketarski tim: 61 obučena osoba (59 anketarica i 2 anketara). Deo ukupnog anketarskog tima su činile članice naših saradničkih organizacija: Centar za devojke iz Niša, „Femenergy“ iz Pirota, Fondacija mentalne higijene „Exspecto“ iz Subotice i „Impuls“ iz Tutina.

Incest Trauma Centar – Beograd se zahvaljuje članicama i članovima Tima Nacionalne studije za posvećenost i neprocenjivo poverenje u naš zajednički javni glas protiv seksualnog nasilja nad decom u Srbiji.

Dušica Popadić i Ljiljana Bogavac

дел.бр. 22022 датум: 06.06.2015

ИНЦЕСТ ТРАУМА ЦЕНТАР

Инцест траума центар носилац је израде Националне студије о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији (у даљем тексту: Национална студија), коју финансира Европска унија.

Заштитник грађана констатује да Национална студија представља прво системско истраживање појаве сексуалног злостављања деце, које обухвата и испитивање ставова деце, младих и њихових родитеља о сексуалном насиљу над децом. Национална студија истовремено повећава информисаност јавности – пре свега деце и родитеља - о овој појави, с обзиром да је сексуално злостављање и искоришћавање деце још увек недовољно видљива тема, иако је реч о изузетно тешком облику насиља над децом које оставља или може да остави трајне и непоправљиве последице по дете.

Савет Европе је 2011. године започео кампању „Једно у пет“, за подизање свести јавности о раширености појаве сексуалног злостављања и сексуалног искоришћавања деце. Инцест траума центар је званични носилац кампање за Републику Србију.

Република Србија потврдила је Конвенцију Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања још 2010. Године. Једна од обавеза државе потписнице је и предузимање превентивних мера, укључујући и подизање свести јавности и лица која раде са децом.

Заштитник грађана указује да је од изузетног значаја подизати свест јавности о постојању сексуалног злостављања и сексуалног искоришћавања деце, појавним облицима овог насиља, механизмима заштите, превенције и сузбијања сексуалног злостављања и искоришћавања деце. То је и обавеза Републике Србије на основу одредби „Ланзарот“ конвенције, али и њен интерес, јер боље познавање ове појаве води и изграђивању делотворнијих средстава и механизма њеног благовременог спречавања и пуне заштите детета.

Заштитник грађана стога поздравља спровођење Националне студије, као и све друге активности које су усмерене ка превенцији сексуалног злостављања и искоришћавања деце, успостављању ефикасних механизма детета, дететовој рехабилитацији и опоравку и спречавању секундарне виктимизације.

Заштитник грађана посебно поздравља активности усмерене на бољу информисаност деце и њихових породица о начинима заштите деце од свих, а нарочито од сексуалног насиља, уз обезбеђивање пуне партиципације деце у овом процесу, у складу са развојним могућностима детета и његовим, односно њеним најбољим интересима.

ЗАМЕНИЦА ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

Гордана Стевановић

CILJEVI, OSVRT NA OSNOVNE REZULTATE I KONTEKST

Opšti cilj Nacionalne studije se ticao procene stepena prisutnosti seksualnog nasilja nad decom u Srbiji kroz definisanje incidence i prevalence istog u ciljanoj grupaciji školske dece. Dakle, interesovalo nas je koliko dece u Srbiji tokom života preživi seksualno nasilje (prevalenca) i koliko je dece u Srbiji bilo izloženo seksualnom zlostavljanju u poslednjih godinu dana (incidenca).

Specifični ciljevi su se ticali:

A) Identifikacije:

- Faktora okoline i drugih faktora koji se mogu povezati sa rizikom za seksualno nasilje
- Najčešćih oblika i dužine trajanja seksualnog nasilja nad decom
- Ko su najčešći počinioci / počiniteljke seksualnog nasilja nad decom
- Učestalosti i vrste posledica seksualnog nasilja po dete, prema iskazu deteta
- Učestalosti traženja pomoći od strane deteta
- Broja dece koja su se obraćala nekome za pomoć u vezi sa seksualnim nasiljem
- Načina reagovanja osoba kojima se dete obratilo za pomoć
- Broja osoba koje su prijavile seksualno nasilje nakon obraćanja deteta
- Stepena informisanosti dece o problemu seksualnog nasilja
- Stavova roditelja i dece o seksualnom nasilju

B) Pružanja preporuka u oblasti prevencije i zaštite dece od seksualnog nasilja, posebno namenjenih sferi obrazovanja.

OSVRT NA OSNOVNE REZULTATE – ŠTA JE POKAZALA NACIONALNA STUDIJA?

Nacionalna studija je urađena na reprezentativnom uzorku od 2053 dece uzrasta od 10 do 18 godina iz 97 škola, 61 osnovne i 36 srednjih škola iz 51 grada u Srbiji. Uzorak je izrađen uz korišćenje baze podataka Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (pogledati: *Metodologija* u Poglavlju 1). Korišćeno je ukupno 11 instrumenata rada u celokupnom procesu rada u cilju intervjuisanja dece od četvrtog razreda osnovne škole zaključno sa trećim razredom srednje škole (npr. informacija o Nacionalnoj studiji, obrazac informisane saglasnosti/pristanaka, upitnik, skala stavova, Zahvalnica). Pored osnovnog upitnika o iskustvu seksualnog nasilja (ličnom i drugih) - u osnovnim školama, doprinos ispitivanju stavova o temi seksualnog nasilja su pružili i roditelji čija su deca učestvovala u Nacionalnoj studiji, a u srednjim školama mladi koji su učestvovali i u osnovnom delu intervjuisanja.

Osnovni upitnik za decu i mlade

Na uzrastu od 10 do 18 godina, u svakom školskom odeljenju u Srbiji postoje 4 deteta koja su preživela određeni vid seksualnog nasilja i još 4 deteta koja poznaju nekoga kome se to dogodilo. U ovom trenutku, 2 dece iz svakog školskog odeljenja izloženo je seksualnom nasilju. U osnovnoj školi, deca obelodanjuju najpre porodici, koja im po pravilu ne poveruje. Mladi u srednjim školama najčešće kažu drugarici ili drugu, koji su skloniji da im poveruju. Od 2/3 dece koja ispričaju šta im se dogodilo, više od polovine osoba kojima su se poverili ne preuzima ništa. Samo 7% njih prijavi slučaj nadležnim službama.

Neprocenjivo je važno da je Nacionalna studija kroz čitav niz rezultata jasno pokazala rodnu komponentu, odnosno na koji način seksualno nasilje pogađa devojčice, a na koji dečake, i da je jasno potvrđeno pravilno razumevanje seksualnog nasilja kao jednog od vidova rodno zasnovanog nasilja gde su devojčice češće mete. Od 5 dece koja su preživela seksualno zlostavljanje, 4 su devojčice i 1 dečak.

Deca su preživela sledeće nasilne seksualne radnje - Odrasla osoba ili osoba koja je više od 2 godine starija od deteta, tražila je da dete učini jednu ili više nabrojanih radnji ili ga primoravala na to:

- Da je gleda razgoličenu odnosno njene polne organe;
- Da se dete skine i pokaže svoje polne organe;
- Zahtevala da dete dodiruje njene polne organe;
- Da je dete posmatra kako masturbira;
- Da je dete miluje po telu ili da ona miluje dete;
- Da dete stane golo pred fotoaparata, kameru ili mobilni telefon te osobe (ili za srednjoškolke/ce, da stane zajedno sa partnerkom/partnerom);
- Da zajedno sa njom gleda slike, filmove, časopise sa pornografskim sadržajem;
- Slala pisma, cedulje, poruke sa seksualnim sadržajem putem SMS-a, internetom (e-mail, Facebook i druge društvene mreže);
- Zahtevala ili prisilila dete da stavi prste ili predmet u polni organ deteta;
- Primenjivala pretnje, ucene i slično i primoravala dete na seksualni odnos tako što je došlo do kontakta dva polna organa;
- Primenom sile izvršila seksualni odnos nad detetom;
- Dala detetu alkohol i/ili drogu i tako ga primorala na seksualni odnos;
- Dala drugima alkohol i/ili drogu i podsticala ih na seksualni odnos sa detetom;
- Nudila detetu novac za seksualni odnos;
- Kupovala i davala detetu poklone za seksualni odnos sa njom ili nekim drugim osobama;
- Drugo;

Nalazi ukazuju da je, od svih pitanja, deci najteže bilo da saopšte ko je počinilac seksualnog nasilja. 62.1% dece koja su preživela nasilje odlučilo je da ne identifikuje počinioaca. Ovo nije neobično, obzirom na iskustvo Incest Trauma Centar - Beograd u praktičnom radu koje pokazuje snažno prisutna osećanja stida, straha, krivice i niskog samopoštovanja. Štaviše, deca su ovde „lakše“ saopštavala koje nasilne seksualne radnje su preživela. U polovini slučajeva, nasilje se ponavljalo. Najčešće mesto gde se nasilje događa je kuća u 32%, a svakako stvaraju zabrinutost i društvene mreže sa 22% na kojima je dete primilo i bilo izloženo eksplicitnom seksualnom sadržaju. Podaci pokazuju da je akutno seksualno nasilje (nasilje sada traje) češće kod dece u osnovnim školama. Takođe, skreće pažnju podatak da je u srednjim školama, u 7.4% škola označena kao mesto događaja, čime nas mladi alarmiraju da razvijamo mere sprečavanja npr. silovanja na ljubavnom sastanku i drugih vidova seksualnog nasilja.

Prosečan uzrast kada se seksualno nasilje dogodilo je 14 godina i deca su se odvažila da u prosečnom periodu do 2 godine nakon zlostavljanja nama saopšte da su preživela traumu. Anketarski tim je tokom intervjua i na samom kraju izrazio posebnu zahvalnost svakom detetu koje je obelodanilo svoje iskustvo ili iskustvo drugarice/druga.

Nacionalna studija snažno potvrđuje da deca itekako govore o preživljenom seksualnom nasilju i uporno tragaju za osobom od poverenja. S tim u vezi, visoka je zabrinutost u vezi sa tim da osoba kojoj se dete poveri – najčešće ne preduzme ništa da je zaštiti. Jednako upozorenje je u tome da članovi porodice nisu prva adresa od poverenja za dete koje uvek ima najbolju procenu kome može da kaže.

Važan podatak je i da deci nije lako da govore o efektima seksualnog nasilja, odnosno na koji način je nasilje ostavilo traga na njih. Jedna trećina se izjasnila da o tome ne bi ništa rekla. Od onih koji su pružili odgovore, mladi najčešće navode ljutnju i bes kao efekte (74.1%), a zatim i kod dece i mladih slede osećanja straha (69.3%), stida i krivice (55.8%).

Edukativni karakter Nacionalne studije se ogleda i u nalazu da je 48% dece prvi put o temi seksualnog nasilja razgovaralo tokom našeg intervjua, a s druge strane ovaj podatak ukazuje na zabrinjavajuću praksu dugogodišnjeg ćutanja i upornog čuvanja tabu teme tokom (može biti i celokupnog) odrastanja deteta. Oni koji čuvaju tabu, podaci pokazuju, su i roditelji (51.1% nije otvaralo ovu temu) i obrazovni sistem

(10.2% škola je otvaralo temu). Za decu koja su o seksualnom nasilju razgovarala sa roditeljima, u skladu sa patrijarhalnim obrascem, majka se pojavljuje kao glavna osoba koja informiše dete (48.6%) i dalje nosi glavno breme odgovornosti o dobrobiti deteta. Nakon majki, edukatorke su i bake i sestre – dakle, proširen je stari obrazac odgovornosti žena. Dete sa kojim su razgovarale, podaci pokazuju, naučilo je punu informaciju o tome da seksualno nasilje mogu vršiti i članovi porodice i porodični prijatelji i da, ako se nasilje dogodi, treba da obavezno obavesti osobu u koju ima najviše poverenja. Van porodice, najčešći sagovornici/e su drugovi i drugarice (30.2%), što iznova potvrđuje značaj edukovanosti učenika/ca i vršnjačke podrške.

U cilju odgovornog, preventivnog postupanja, kao deo redovne procedure izvođenja Nacionalne studije ustanovljen je mehanizam pomoći u vidu „osobe za vanredne situacije“ koji se aktivira u slučaju eventualne trenutne potrebe za pomoći detetu tokom ili nakon intervjua. Ovaj mehanizam nije uopšte korišćen tokom celokupnog trajanja anketarskog rada u školama, jer se nije javila potreba.

Istovremeno, bez obzira da li bi neko dete zatražilo pomoć ili ne, deo redovne procedure Nacionalne studije je edukativni karakter informacija koje je anketarski tim pružio svakom detetu ponaosob tokom intervjua, bez obzira da li se izjasnilo da ima ili nema iskustvo nasilja. *U korpusu pruženih informacija je u osnovnom početnom predstavljanju dete saznalo koja je osnovna delatnost Incest Trauma Centra – Beograd, a na kraju razgovora je svako dete primilo Zahvalnicu sa našim kontakt podacima i ohrabrenje da uvek može da se javi i zbog sebe i/ili drugarice i druga koje poznaje, a zateknu se u situaciji nasilja.*

O stepenu ugodnosti dece i mladih tokom intervjuisanja svedoče podaci da je 80.4% njih reklo da se tokom razgovora osećalo opušteno, 13.9% je bilo iznenađeno temom i 7.1% imalo nelagodnost. Zaključak je da, uz pravilan pristup koji je rezultat edukovanosti, tema seksualnog nasilja nije bauk i o njoj je sasvim moguće pričati sa decom u školskom kontekstu.

Skala stavova – roditelji i mladi

Ukupno je 1039 mladih u srednjim školama i 532 roditelja dece iz osnovnih škola popunilo Skalu stavova (pogledati Poglavlje 2).

Termin „pravilan stav“ (kasnije, istraživački termin „poželjan odgovor“) znači da kod osobe koja ga izražava postoji prepoznavanje specifičnosti egzistencije deteta koje je preživelo seksualno zlostavljanje i da stav odražava savezništvo u vidu razumevanja dinamike nasilja, ohrabrenja i preduzimanja akcije u cilju zaštite deteta. Vrlo je važno naglasiti da su, među ukupno 23 ponuđena stava za izjašnjavanje, u većini stavova roditelji pružili poželjnije odgovore, odnosno imali nešto pravilnije stavove od mladih. Međutim, *i mladi i roditelji upadaju u zamku okrivljavanja deteta-žrtve, stigmatizuju devojčice i već ranjive društvene grupe dece koja žive u domu i na ulici, kao i decu sa smetnjama u razvoju.* Postoje odgovori i jednih i drugih da „Seks između odrasle osobe i deteta nema posledica po dete“, kao i „Ako je dete seksualno zrelo, u redu je da odrasla osoba ima seks sa njom/njim“. Mladi jasnije od roditelja prepoznaju da su počinioci seksualnog nasilja najčešće osobe muškog pola. Roditelji u značajnoj meri ne prepoznaju devojčice kao glavne mete počinilaca. Uočava se da postoji spremnost za prijavljivanje nadležnim službama u stavovima „Kad sumnjate ili znate da je dete seksualno zlostavljano, uvek treba prijaviti policiji“ i „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu treba da idu u zatvor“, dok istovremeno, podsećamo (pogledati gore), glavni deo intervjua putem upitnika za decu i mlade neumitno opominje da je samo 7.1% osoba koje su saznale za seksualno nasilje nad detetom, krivično delo i prijavilo. Spremnost za prijavljivanje se javlja kao deklarativna. Podaci pokazuju da roditelji manje veruju od mladih da je oporavak deteta koje je preživelo seksualno nasilje moguć. U vrlo visokom procentu, i mladi i roditelji se slažu da „O temi seksualnog zlostavljanja dece treba učiti od vrtića do fakulteta da dete prepozna nasilje i zaštititi se“.

OSVRT NA KONTEKST

Kontekst u kojem se odvijala Nacionalna studija je karakterisalo sledeće:

- Većina škola je pravilno predstavila cilj, korisnost i proceduru sprovođenja Nacionalne studije, i proceduru u potpunosti ispratila.
- Unutar školskog sistema postoji potreba za dodatnim razvijanjem svesti o neophodnosti javnog govora o temi seksualnog nasilja nad decom i sprovođenja Nacionalne studije u Srbiji (44 škole su odbile učešće čime su prevashodno njihovi zaposleni onemogućili deci participaciju i izražavanje (17 u Vojvodini, 12 u Beogradu, 2 u Valjevu, 2 u Čačku, 2 u Kraljevu, 2 u Novom Pazaru, u 7 osnovnih škola je, po proceduri, održan uvodni roditeljski sastanak koji je imao rezultat 0 pristanaka roditelja ili do 5 što je za te školske sredine bilo nedovoljno)). Beležimo česta objašnjenja „da takvi slučajevi nisu zabeleženi u našoj sredini, tako da nema potrebe da se Nacionalna studija radi kod nas“, „imamo školsko takmičenje za mesec dana“, na samom kraju perioda anketiranja i „počinje nam testiranje prvaka“, i sl.). Važno je napomenuti da je maksimum zabeleženog vremena 6 radnih sati potrebnih da anketarski timovi od po 3 članice/a završe ukupno intervjuisanje jednog selektovanog odeljenja u svakoj pojedinačnoj školi.
- Složene okolnosti u društvenom smislu, npr. dugotrajan štrajk u školama, reakcije zaposlenih na nedavno smanjenje plata.
- U izvesnom broju škola koje su uzele učešće je bila prisutna nesigurnost kako predstaviti temu školskom kolektivu, roditeljima i deci. Incest Trauma Centar – Beograd je pružio asistenciju u sadržajnom smislu.
- U izvesnom broju škola je, i pored postignutog dogovora u skladu sa instruktažom za školske koordinator(k)e i pisanim pravilima, bilo teškoća u obezbeđivanju uslova za nesmetan rad (ulaženje u prostorije tokom trajanja intervjua, požurivanje učenika/ca i anketarskog tima, zahtev za premeštanje u drugu prostorija dok anketiranje traje, i dr.). Pored toga, događalo se da je anketarski tim zaticao situaciju da je deci rečeno da će učestvovati u „testiranju“, „ispitivaće vas...“, „biće teško...“, „to je čudna tema“, do slike da je istraživanje bauk i dr.

U školama gde deca govore mađarski, intervjuisanje je sprovedeno na mađarskom jeziku.

PRELIMINARNI IZVEŠTAJ (KRATKA VERZIJA)

POGLAVLJE 1

PROCENA VELIČINE POJAVE I NJENE KARAKTERISTIKE

Ciljevi Nacionalne studije o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece (u daljem tekstu „Nacionalna studija“) realizuju se na dva nivoa:

I. Istraživački koji je usmeren na:

- Procenu veličine pojave seksualnog nasilja nad decom (u daljem tekstu SN) u Srbiji
- Opis karakteristika SN nad decom
- Procenu broja dece koja su preživela SN, koja su se obraćala nekome za pomoć, kao i procenu reagovanja na traženje pomoći od strane deteta
- Procenu informisanosti dece u Srbiji o SN
- Procenu stavova roditelja dece mlađe od 15 godina kao i same dece starosti od 15 – 18 godina o SN nad decom

II. Interventni, koji dolazi nakon istraživačkog i koji se, na osnovu rezultata istraživanja kao i drugog akumuliranog znanja i iskustva Incest Trauma Centra – Beograd, usmerava na definisanje preporuka za delovanje kao i na definisanje konkretnih akcija.

Neki od primera su:

- Razvoj posebnih strategija za prevenciju SN, kao i za zaštitu dece žrtvi nasilja
- Integrisanje tematskih sadržaja SN u kurikulum redovnog školskog sistema (vrtića, osnovnih i srednjih škola)
- Razvijanje mehanizama za rano otkrivanje SN
- Promovisanje i uspostavljanje programa primarne prevencije SN, uz uticaj na promene stavova, navika, ponašanja i postojećih stereotipa.

Istraživački deo sadrži:

- A. Osnovna teorijska uporišta Nacionalne studije
- B. Faze Nacionalne studije
- C. Metodologiju Nacionalne studije
- D. Etičke principe Nacionalne studije
- E. Najznačajnije rezultate Nacionalne studije

Napomena: Posebno su prikazani rezultati na osnovu analize upitnika, a posebno procena stavova.

A. Osnovna teorijska uporišta Nacionalne studije

Danas se značajan broj naučnih oblasti i disciplina bavi proučavanjem SN nad decom i traga se za profesionalnim konzenzom o različitim pitanjima.

To sa jedne strane rezultira u složenosti poređenja rezultata različitih istraživanja, a sa druge otvara slobodan prostor za istraživač(ic)e da tragaju za vlastitim rešenjima.

Taj prostor je iskoristila i Nacionalna studija.

Definicija seksualnog nasilja nad decom i njena operacionalizacija

U literaturi postoji niz definicija SN nad decom, koje se, iako različite, ravnopravno koriste u istraživanjima.

U Nacionalnoj studiji korišćena je definicija Saveta Evrope¹ koja pod SN nad decom podrazumeva sledeće:

a) seksualni odnos sa detetom koje prema relevantnoj regulativi ili državnom zakonu nije dostiglo zakonsku dob za seksualnu aktivnost;

b) stupanje u seksualne odnose sa detetom je urađeno: pod prisilom, korišćenjem sile ili pretnje; ili je zloupotreba učinjena od strane lica kojem dete veruje, autoriteta ili koje ima uticaj nad detetom, uključujući i one unutar porodice; zloupotreba je izvršena nad detetom koje se nalazi u posebno osetljivoj situaciji, s posebnim naglaskom na mentalne i fizičke nesposobnosti ili zavisnu poziciju.

c) dečju prostituciju i dečju pornografiju kao npr: upošljavanje deteta u prostituciju ili uzrokovanje dečije prostitucije; prisiljavanje deteta na prostituciju ili sticanje dobiti ili na drugi način iskorištavanje deteta za takve svrhe; primanje naknade od dečije prostitucije; izradu dečije pornografije; nuđenje ili činjenje dostupnom dečije pornografije; distribucija ili prenošenje dečije pornografije; nabavljanje dečije pornografije za sebe ili za drugo lice; posedovanje dečije pornografije; svestan pristup putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija dečijoj pornografiji.

Pored opšte definicije, za istraživanje je posebno značajna njena **operacionalizacija**, odnosno izdvajanje i definisanje onih obeležja koja opisuju pojavu i čine je onim što jeste, te se kao takva, posebno istražuju i prate^{2,3}

Postoje mišljenja da je definiciju SN vrlo teško operacionalizovati, zbog društvene stigme i sa tim povezane činjenice da se odigrava u „nedostupnom prostoru“ (privatnost porodične ili druge zajednice u koje se ne može ući bez saglasnosti članica i članova, izuzev u zakonom definisanim situacijama).⁴

Operacionalizacija SN nad decom vrlo je različita u literaturi i najčešće se istražuje jedan ili više sledećih oblika nasilja:^{5,6}

- Bez seksualnog kontakta (upućivanje komplimenata i zahteva seksualne sadržine, izlaganje, pokazivanje, gledanje privatnih / intimnih delova tela i polnih organa, itd.)
- Sa seksualnim kontaktom (dodirivanje, milovanje, ljubljenje i drugo)
- Nasilan seksualni odnos (oralni, analni, vaginalni)
- Kombinovano seksualno nasilje

Sa ciljem da obuhvati sve oblike SN nad decom, Nacionalna studija operacionalizovala je SN izborom većeg broja obeležja i definisala da prisustvo svakog pojedinačnog od njih predstavlja SN.

Navodimo neka od tih obeležja:

- Zahtev da se dete pokaže nago, odnosno da izloži polne organe
- Zahtev da dete gleda nasilnika nagog
- Zahtev da nasilnik dodiruje polne organe deteta i da dete to čini nasilniku
- Milovanje i masturbacija
- Fotografisanje nagog deteta
- Zajedničko gledanje filmova / slika sa pornografskim sadržajem
- Slanje pisama, SMS poruka i dr.
- Stavljanje prsta ili predmeta u polni organ deteta
- Primena sile u izvršenju seksualnog odnosa

1 Council of Europe/Convention on protection of children against sexual exploitation and abuse. Available from www.coe.int

2 CIOMS (2002) - International ethical guidelines for biomedical research involving human subjects. Available from www.cioms.ch

3 Putman F (2003) - Ten years research update review: Child sexual abuse psychiatry 2003/42(3)/269

4 Lalor K-McElvaney R (2010) - Overview of the nature and extent of sexual abuse in Europe. Available from www.coe.int/children/publication/sexual-violence

5 Andrews G (2004) Child sexual abuse, WHO

6 Barth J (2013) - The current prevalence on child sexual abuse worldwide; Inter. J. Public health, vol 50, issue 3, pp 469-483

- Primena pretnje, ucene i sl. da bi se izvršio seksualni odnos
- Opijanje deteta u cilju izvršenja seksualnog odnosa
- Opijanje drugih osoba u cilju podsticanja na izvršenje seksualnog odnosa nad detetom
- Davanje novca, poklona i sl. u cilju nagovaranja na seksualni odnos
- Drugi oblici seksualnog nasilja

Procena veličine pojave seksualnog nasilja nad decom

Znatan broj istraživač(ica) smatra da je stvarnu veličinu pojave SN nad decom praktično nemoguće odrediti.^{7, 8}

Epidemiološke studije na velikim, reprezentativnim uzorcima mogu da pruže grubu procenu veličine pojave, što je dovoljan podatak za planiranje i preduzimanje određenih mera.⁹

Nacionalna studija realizovana je na reprezentativnom uzorku i usmerila se ka definisanju incidence i prevalence SN.

To podrazumeva da su prevalencu činili svi slučajevi SN koje je dete prijavilo i koji su se javljali u periodu od kada dopiru detetova sećanja pa sve do navršene 18. godine, a incidencu su činili svi novi slučajevi koji su se javljali tokom protekle godine.

Incidenca, samostalno prikazana, svedoči i o nastavku / kontinuitetu SN nad detetom / decom.

Nacionalna studija integrisala je u svoj dizajn i realizaciju veliki broj preporuka iz literature koje se odnose na stvaranje najboljih mogućnosti za definisanje veličine pojave.

Neke od tih odnose se na:

- Pogodnost školske sredine za definisanje okvira uzorka i za samo istraživanje¹⁰
- Anketiranje „licem u lice“ a ne samopopunjavanje¹¹
- Kreiranje instrumenata sa višestrukim izborom¹²
- Pomoć detetu koje je preživelo seksualno nasilje da o tome razgovara sa anketar(k)om u istraživanju
- Definisanje pitanja za „parcijalno obelodanjivanje“

Obelodanjivanje seksualnog nasilja

Posebna pažnja u istraživanjima posvećena je načinu na koji će dete koje je preživelo seksualno nasilje biti spremno da to podeli sa drugima i time omogući uvid u veličinu pojave i njene karakteristike.^{13, 14} Jedan od načina koji se spominje u literaturi i koji je primenjen i u Nacionalnoj studiji jeste uvođenje seta pitanja koja govore o „drugim osobama“ koje su preživele nasilje.

Poznato je da stope obelodanjivanja SN variraju od studije do studije i iznose 24% - 96 % od stvarne veličine pojave.^{15, 16} Posebno niske stope obelodanjivanja beleže se tamo gde je nasilnik vrlo bliska osoba ili krvni srodnik.¹⁷

Načini obelodanjivanja su vrlo značajan faktor u povećanju stope odgovora o preživljenom nasilju.

U literaturi se spominje veći broj načina, kao što su: direktno obelodanjivanje, brzo obelodanjivanje, delimično, neverbalno i parcijalno. Npr. parcijalno karakteriše anksioznost, dete želi da saopšti, ali se plaši šta to nosi; može minimizirati i saopštiti „blažu verziju“ od one koja se dogodila; može govoriti da je neko drugo dete zlostavljano,

7 Council of Europe (2014) - Protecting the children against sexual exploitation and abuse, a comprehensive approach; Available from www.coe.int

8 Peiebe (2009) - Adolescents' experience of sexual abuse, Dissertation series 2009; Available from: www.lu.se/o

9 Council of Europe (2014) - Protecting the children against sexual exploitation and abuse, a comprehensive approach; Available from www.coe.int

10 Lalor K-McElvaney R (2010) - Overview of the nature and extent of sexual abuse in Europe. Available from [www.coe.int/children/publication/sexual violence](http://www.coe.int/children/publication/sexual%20violence)

11 Wyatt GE (1986) - Methodological consideration in research on prevalence of child sexual abuse; Child abuse neglect, 1986 10(2)241-251

12 Wyatt GE (1986) - Methodological consideration in research on prevalence of child sexual abuse; Child abuse neglect, 1986 10(2)241-251

13 Esposito C (2014) - Child sexual abuse and disclosure, Literature review; available from: www.facs.nsw.gov.au

14 Allnock, Miller (2013) - No one noticed, no one heard. A study of disclosure of children abuse. Available from www.nspcc.org.uk

15 Ballentine M (2012) - Sibling incest dynamics therapeutic themes; Clinical social work Journal 2012, 40, pp 56-5

16 Kogan (2004) Disclosing unwanted sexual experience; Child sexual abuse and neglect 2004, 28(8), pp 146/155

17 Ballentine M (2012) - Sibling incest dynamics therapeutic themes; Clinical social work Journal 2012, 40, pp 56-5

bez spominjanja da deli isto iskustvo; umesto ličnog iskustva seksualnog nasilja, obelodanjuje da se radi o fizičkom nasilju; plaši se repetitive dinamike u porodici ako saopšti; osećanje stida i krivice sprečavaju puno obelodanjivanje.¹⁸

B. Faze Nacionalne studije - ključne tačke

Nacionalna studija se realizuje kroz 6 faza:

1. **Pripremna faza** koja je uključivala: Formiranje timova; Razvoj instrumenata i Protokola; Formiranje Etičkog i Nadzornog odbora; Izbor konsultantkinje; Uzorkovanje; Organizaciju rada u školama i izbor školskih koordinatora/ki i osoba za vanredne situacije; Selekciju anketarki/anketara; Verifikaciju urađenog od strane Etičkog i Nadzornog obora; Edukaciju za rad na terenu; Trodnevnu obuku za anketar(k)e i jednodnevnu instruktažu za školske koordinator(k)e.
2. **Rad na terenu: sprovođenje ankete u izabranim školama**
3. **Obrada i analiza podataka** (deskripcija i selekcija za detaljnije analize)
4. **Pisanje preliminarnog izveštaja**
5. **Prezentacija rezultata**
6. **Pisanje, publikovanje i diseminacija finalnog izveštaja**

Sve faze Nacionalne studije odvijaju se u skladu sa programom i planom aktivnosti.

C. Metodologija terenskog istraživanja

Istraživački deo realizovan je kroz epidemiološku studiju populacionog karaktera, usmerenu ka proceni incidence i prevalence SN kod dece u Srbiji, kao i ka utvrđivanju karakteristika SN.

Ciljanu populaciju činila su :

- Deca uzrasta 10-18 godina koja su na redovnom školovanju u osnovnim i srednjim školama Srbije
- Roditelji dece koja su na redovnom školovanju u osnovnim školama (uzrast 10-14)

Uzorak je stratifikovan po tipu.

Dva faktora koja su se ukrstila u stratifikaciji su:

- Školska uprava (16 kategorija)
- Uzrast (2 kategorije – osnovna i srednja škola)

Time je dobijeno ukupno 32 stratuma na osnovu kojih je kreiran uzorak.

Odabir škola u svakom stratumu vršen je na osnovu generatora slučajnih brojeva, a ukoliko je postojala nemogućnost da se Nacionalna studija sprovede u datoj školi, birana je rezervna škola, takođe na osnovu generatora slučajnih brojeva, ali u okviru istog stratuma.

Instrumenti istraživanja sadržali su sledeće kategorije:

- a. Osnovni upitnik
- b. Skala stavova
- c. Pisma učesnici/ku sa informacijama neophodnim za saglasnost / pristanak
- d. Formulari za davanje saglasnosti / pristanka
- e. Dnevni izveštaj anketarke / anketara

¹⁸ Allnock, Miller (2013)-No one noticed, no one heard. A study of disclosure of children abuse.

Realizacija

Nacionalna studija je realizovana u 51 gradu Srbije, odnosno u 97 škola u tim gradovima (61 osnovna i 36 srednjih). Na osnovu centralno pravljenog rasporeda i stalne koordinacije, anketarke / anketari su adekvatno relizovali svoj zadatak.

Ukupno je obuhvaćeno 2053 ispitanika/ca.

D. Etički principi Nacionalne studije

U planiranju i realizaciji Nacionalne studije, etički principi bili su od prioritetnog značaja i to kako oni opšti (opravdanost, korisnost, neškodljivost, anonimnost) tako posebno oni koji se primenjuju u direktnom kontaktu sa decom (privatnost i poverljivost, dobrovoljnost i autonomija, pristanak, saglasnost, prava tokom istraživanja i dr.).

Deo edukacije na obukama za anketare/ke kao i za školske koordinatore/ke bio je posvećen ovim pitanjima.

Zbog posvećenosti etičkoj komponenti, tokom istraživanja nije zabeležen nijedan ozbiljan etički nesporazum ili kršenje principa. Organizovan monitoring rada anketarskog tima je, između ostalog, omogućio i uspešno rešavanje pojedinih nedoumica tokom odvijanja terenskog rada.

Etički principi nisu ostali samo na teorijskom nivou. Prema rezultatima Nacionalne studije i izveštajima anketara/ki, deca su tokom istraživanja koristila svoja prava na dobrovoljnost i autonomnost (pogledati Rezultate).

E. Rezultati Nacionalne studije

I Rezultati koji proizilaze iz upitnika (deskripcija i testiranje)

1. Obuhvat i stope odgovora

Uzorak za istraživanje činila je 121 škola koja se nalazi na teritoriji 16 školskih uprava Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Pritom su, takođe, izabrane i 32 rezervne škole (osnovne i srednje), sa ciljem da posluže kao zamena školama koje nisu prihvatile učešće u Nacionalnoj studiji.

Distribucija školskih uprava koje su ušle u Nacionalnu studiju i broj učenika/ca u svakoj od njih prikazani su u Tabeli 1.

Tabela 1. Školska uprava i broj učenika/ca

Školska uprava	N	%
Beograd	462	22.5%
Valjevo	125	6.1%
Zaječar	55	2.7%
Zrenjanin	98	4.8%
Jagodina	70	3.4%
Kragujevac	149	7.3%
Kraljevo	46	2.2%
Kruševac	70	3.4%
Leskovac	191	9.3%
Niš	171	8.3%
Novi Pazar	59	2.9%
Novi Sad	242	11.8%
Požarevac	117	5.7%
Sombor	86	4.2%
Užice	52	2.5%
Čačak	60	2.9%

Istraživanje je sprovedeno u 97 škola, dok su 44 škole odbile učešće, uključujući i određeni broj „rezervnih“ škola.

Stopa odgovora za škole iznosi 80% i smatra se visokom.

Anketnim istraživanjem obuhvaćeno je 2053 učenika/ca osnovnih i srednjih škola.

Kao što je i planirano u istraživanju, najveća učestalost ispitanika/ca bila je u najvećim školskim upravama, odnosno gradovima u kojima živi i ide u školu najveći broj učenika/ca.

Stopa odgovora među učenicima iznosila je 96.60% .

Razlozi za 3.6% neodgovora su sledeći:

- 25 dece od 15-18 godina odbilo je da potpiše pristanak za učešće u intevjuu
- 39 dece od 10-14 godina odbilo je da potpiše saglasnost za učešće u intervjuu, iako su roditelji dali svoj pristanak
- 8 dece odustalo je tokom intervjuja

2. Sociodemografske karakteristike ispitanica/ka

Kako Tabela 2. pokazuje, dobijeni uzorak se karakteriše dobro izbalansiranom starosnom strukturom, nešto naglašenijim učešćem devojčica, ravnomernim rasporedom grupacija po uzrastu, izuzev rubnih godina.

Tabela 2. Sociodemografske karakteristike

		N	%
Dobna grupa	Ispitanici/ce OŠ	1014	49.4%
	Ispitanici/ce SŠ	1039	50.6%
Pol	Muški	931	45.3%
	Ženski	1122	54.7%
Uzrast	10	11	0.5%
	11	223	10.9%
	12	297	14.5%
	13	248	12.1%
	14	209	10.2%
	15	415	20.2%
	16	283	13.8%
	17	298	14.5%
	18	69	3.4%
Rođen/a si kao	Prvo (najstarije) dete	787	38.3%
	Srednje dete	206	10.0%
	Poslednje (najmlađe) dete	790	38.5%
	Jedino dete	270	13.2%
Jedino sam dete svojih roditelja i nemam rođenih braće i sestara	Da	296	14.4%
	Ne	1757	85.6%
Da li sada živiš sa oba roditelja	Da	1688	82.2%
	Ne	365	17.8%

		N	%
Ako ne živiš sa oba roditelja navedi razloge za to	Majka umrla	14	3.9%
	Otac umro	47	13.1%
	Jedan od roditelja u inostranstvu	11	3,1%
	Roditelji razvedeni	245	68.1%
	Roditelji nepoznati	1	0.3%
	Drugo	42	11.7%

Najmanji procenat dece je jedino dete u porodici ili srednje dete, dok je većina, sa gotovo identičnim procentom, ili prvo ili poslednje dete. Većina živi sa oba roditelja, a ukoliko ne živi sa oba roditelja, u najvećem procentu razlog je razvod roditelja.

Iz Tabele 3. se vidi da najveći broj ima jednog/u rođenog brata/sestru, dok je procenat polubraće i polusestara daleko manji.

Tabela 3. Broj rođene braće/sestara, polubraće/polusestara

Broj		N	%
Rođene braće/sestara	0	296	14.4%
	1	1205	58.7%
	2	441	21.5%
	3+	111	5.4%
Rođene braće	0	1022	49.8%
	1	886	43.2%
	2	129	6.3%
	3+	16	0.8%
Rođenih sestara	0	1035	50.4%
	1	810	39.5%
	2	178	8.7%
	3+	30	1.5%
Polubraće	0	1963	95.6%
	1	71	3.5%
	2+	19	0.9%
Polusestara	0	1948	94.9%
	1	82	4.0%
	2+	23	1.1%

Broj ukućana/ki koji žive sa ispitanikom/com je prikazan u Tabeli 4, iz koje se vidi da je mali broj dece koja su samo deca maćehe ili samo deca očuha, a da u hraniteljskim porodicama nije bilo druge dece.

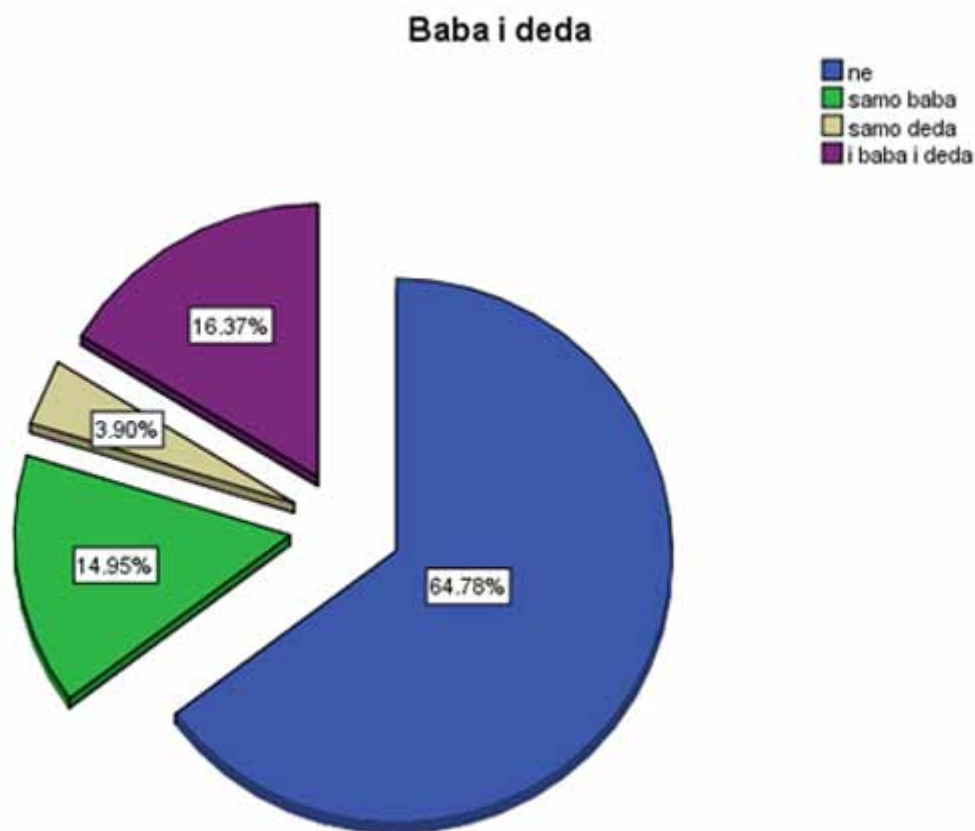
Tabela 4. Broj ukućana/ki koji žive sa ispitanicom/kom (ne računajući roditelje)

Broj ukućana/ki koji žive sa ispitanicom/kom (ne računajući roditelje)	0	1	2	3	4	5	6	7
Sestre koje žive sa tobom	N	1092	781	153	24	1	1	1
	%	53.2%	38.0%	7.5%	1.2%	0.0%	0.0%	0.0%
Braća koja žive sa tobom	N	1087	835	119	9	2	1	0
	%	52.9%	40.7%	5.8%	0.4%	0.1%	0.0%	0.0%
Polusestre koje žive sa tobom	N	2028	25	0	0	0	0	0
	%	98.8%	1.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Broj ukućana/ki koji žive sa ispitanicom/kom (ne računajući roditelje)	0	1	2	3	4	5	6	7
Polubraća koja žive sa tobom	N	2026	23	4	0	0	0	0
	%	98.7%	1.1%	0.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Kćerke očuha, maćehe... koje žive sa tobom	N	2052	1	0	0	0	0	0
	%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Sinovi očuha, maćehe... koji žive sa tobom	N	2049	1	2	0	1	0	0
	%	99.8%	0.0%	0.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Rođake koje žive sa tobom	N	1985	45	13	10	0	0	0
	%	96.7%	2.2%	0.6%	0.5%	0.0%	0.0%	0.0%
Rođaci koji žive sa tobom	N	1982	52	13	4	2	0	0
	%	96.5%	2.5%	0.6%	0.2%	0.1%	0.0%	0.0%
Druga ženska deca u hran. ili usvoj. porodici	N	2053	0	0	0	0	0	0
	%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Druga muška deca u hran. ili usvoj. porodici	N	2053	0	0	0	0	0	0
	%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Grafikon 1. Struktura ispitanika/ca prema tome da li žive u istom domaćinstvu sa babom i dedom

Najveći broj dece živi u dvogeneracijskoj porodici, a tamo gde je trogeneracijska, u najvećem procentu se radi o babi.

Iz Tabele 5. se vidi da srednju stručnu spremu ima najveći broj/procent dečijih roditelja, a da zatim sledi fakultetsko obrazovanje.

Tabela 5. Školska sprema majke i oca

Stručna sprema	Školska sprema majke		Školska sprema oca	
	N	%	N	%
bez škole	2	0.1%	1	0.1%
nezavršena OŠ	11	0.6%	3	0.2%
OŠ	160	8.0%	121	6.6%
srednja stručna škola	957	48.1%	945	51.5%
srednja škola/gimnazija	221	11.1%	174	9.5%
viša škola	143	7.2%	136	7.4%
fakultet	358	18.0%	295	16.1%
poslediplomske studije	18	0.9%	17	0.9%
drugo	0	0.0%	4	0.2%
ne znam	118	5.9%	140	7.6%

Radi bolje preglednosti, a i zbog malog broja staratelja, kreirana je varijabla školska sprema majke/starateljke i oca/staratelja, a stručna sprema je kategorizovana u četiri kategorije. Distribucija je prikazana u Tabeli 6.

Tabela 6. Školska sprema majke/starateljke i oca/staratelja

		N	%
Školska sprema majke/starateljke	bez škole/osnovna škola	176	8.8%
	srednja škola	1181	59.1%
	viša/visoka/postdipl.	520	26.0%
	drugo/ne zna	120	6.0%
Školska sprema oca/staratelja	bez škole/osnovna škola	129	6.9%
	srednja škola	1130	60.8%
	viša/visoka/postdipl.	451	24.2%
	drugo/ne zna	150	8.1%

Najveći procenat u oba slučaja je srednja stručna sprema.

3. Nasilje (svi oblici) – ispitanici/e govore o iskustvima svojih drugova/drugarica

Podaci prikazani u ovom poglavlju rezultat su odgovora dece na pitanje o tome da li dete poznaje nekog druga ili drugaricu koji je preživeo/la neki oblik nasilja kao i na pitanje o vrsti preživljenog nasilja.

Tabela 7. Dete poznaje nekoga ko je preživeo/la nasilje

Druga ili drugaricu koji su preživeli neki oblik nasilja		N	%
u poslednjih godinu dana	da	669	32.6%
	ne	1384	67.4%
u toku života	da	809	39.4%
	ne	1244	60.6%
ili u poslednjih godinu dana ili u toku života	da	1036	50.5%
	ne	1017	49.5%

Nova varijabla "ili u zadnjih godinu dana ili u toku života" odnosi se na pitanje da li se nasilje desilo bilo kad u toku života, odnosno i u poslednjih godinu dana i pre toga. Polovina ispitanika/ca je odgovorilo da poznaje nekoga ko je preživeo/la neki oblik nasilja.

Trećina je preživela nasilje u prethodnih godinu dana, dok je procenat onih koji su ga preživeli tokom života nešto veći (Tabela 7.).

Distribucija ispitanika/ca prema obliku nasilja je prikazana u Tabeli 8.

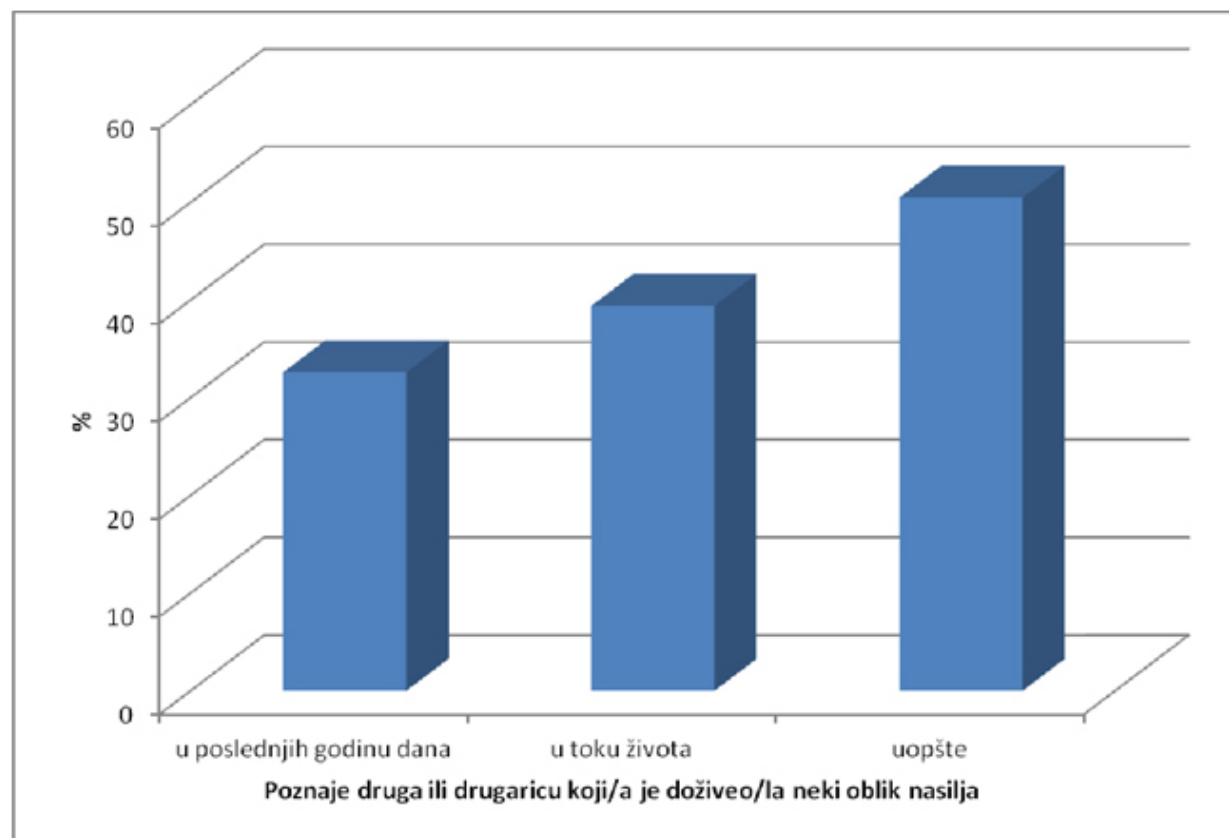
Tabela 8. Oblik nasilja

		N	%
Emocionalno/psihičko nasilje	ne	1719	83.7%
	da	334	16.3%
Fizičko nasilje	ne	1677	81.7%
	da	376	18.3%
Elektronsko nasilje	ne	1813	88.3%
	da	240	11.7%
Seksualno nasilje	ne	1858	90.5%
	da	195	9.5%
Socijalno nasilje	ne	1779	86.7%
	da	274	13.3%
Višestruko nasilje	ne	1839	89.6%
	da	214	10.4%

U strukturi preživljenog nasilja druga ili drugarice koje deca poznaju dominira fizičko nasilje, a zatim sledi emocionalno/ psihičko nasilje.

Seksualno nasilje preživelo je 9.5% drugova ili drugarica.

Grafikon 2. Poznaje druga ili drugaricu koji je preživeo/la nasilje

Od ukupno 195 (154+24+4+3+10) dece koja su izjavila da poznaju bar jednu osobu (druga/dregaricu) koja je preživeo/la seksualno nasilje, 154 (79%) navelo je da poznaje samo jednu osobu, 24 (12,3%) poznaje dve osobe, 4 (2,1%) je navelo da poznaje 3 osobe, 3 (1,5%) je navelo da poznaje 4 osobe i desetoro dece (5,1%) je navelo da poznaje 5 ili više osoba koje su doživele seksualno nasilje.

Tabela 9. Broj osoba koje su preživele neki oblik nasilja

Broj osoba koje su preživele		1	2	3	4	5+
Emocionalno/psihičko nasilje	N	204	59	29	14	28
	%	61.1%	17.7%	8.7%	4.2%	8.4%
Fizičko nasilje	N	235	74	36	14	17
	%	62.5%	19.7%	9.6%	3.7%	4.5%
Elektronsko nasilje	N	165	27	22	11	15
	%	68.8%	11.2%	9.2%	4.6%	6.2%
Seksualno nasilje	N	154	24	4	3	10
	%	79.0%	12.3%	2.1%	1.5%	5.1%
Socijalno nasilje	N	186	45	24	5	14
	%	67.9%	16.4%	8.8%	1.8%	5.1%
Višestruko nasilje	N	150	24	18	6	16
	%	70.1%	11.2%	8.4%	2.8%	7.5%

Distribucija osoba za koje ispitanik/ca zna da su preživeli neki vid nasilja pokazuje značajne razlike po polu. Seksualno nasilje višestruko je zastupljenije kod devojčica, a slična je situacija i sa elektronskim nasiljem sa seksualnim sadržajem, dok je kod dečaka dominantno fizičko nasilje (Tabela 10.).

Tabela 10. Polna struktura dece koja su preživela neki oblik nasilja, koju ispitanici/e navode da poznaju

Pol osobe koja je preživela nasilje		N	%
Emocionalno nasilje	ženski	347	64.9%
	muški	188	35.1%
Fizičko nasilje	ženski	212	36.3%
	muški	372	63.7%
Elektronsko nasilje	ženski	307	84.6%
	muški	56	15.4%
Seksualno nasilje	ženski	224	88.5%
	muški	29	11.5%
Socijalno nasilje	ženski	225	55.1%
	muški	183	44.9%
Višestruko nasilje	ženski	176	55.9%
	muški	139	44.1%

Kada je o godinama starosti reč, svi oblici nasilja pojavljuju se, u proseku, u uzrastu od oko 14 godina (Tabela 11.).

Tabela 11. Starosna struktura dece koje su preživela neki oblik nasilja, koju ispitanici/e navode da poznaju

Godine starosti osobe koja je preživela nasilje	N	Aritmetička sredina	SD	Medijana	Minimum	Maksimum
Emocionalno nasilje	530	13.85	2.533	14.00	5	18
Fizičko nasilje	580	14.04	2.568	14.00	5	18
Elektronsko nasilje	362	14.23	2.132	14.00	7	18
Seksualno nasilje	248	13.84	2.525	14.00	4	18
Socijalno nasilje	408	13.31	2.695	14.00	1	18
Višestruko nasilje	314	13.73	2.610	14.00	7	18

Napomena: uz Tabele 10. i 11., jedinica posmatranja je dete koje je preživelo nasilje, a ne ispitanik/ca.

4. Seksualno nasilje - lično iskustvo

U ovom poglavlju prikazana je distribucija ispitanika/ca prema ličnom iskustvu preživljavanja različitih oblika nasilnih seksualnih radnji.

U skladu sa operacionalizovanom definicijom SN, u Nacionalnoj studiji, za iskaz o preživljenom seksualnom nasilju dovoljan je pozitivan odgovor na jedan ili više modaliteta navedenih u Tabeli 12.

Tabela 12., takođe, daje mogućnost za beleženje oblika nasilnih seksualnih radnji koje su se dogodile nekom drugom, kao i za „izlaznu strategiju“ – „ne želim o tome da govorim“.

Tabela 12. Lično iskustvo seksualnog nasilja

Da li ti se ikada desilo da je neka odrasla osoba ili osoba koja je više od dve godine starija od tebe tražila		da	ne	ne želim da govorim o tome	nije meni, ali poznajem nekog kome se to dogodilo
da je gledaš razgolićenu odnosno njene polne organe	N	17	2013	1	22
	%	0.8%	98.1%	0.0%	1.1%
da se ti skineš i pokažeš tvoje polne organe	N	24	2010	3	16
	%	1.2%	97.9%	0.1%	0.8%
da dodiruje tvoje polne organe	N	32	1990	7	24
	%	1.6%	96.9%	0.3%	1.2%
zahtevala da ti dodiruješ njene polne organe	N	26	2000	7	20
	%	1.3%	97.4%	0.3%	1.0%
da posmatraš tu osobu kako masturbira	N	18	2016	5	14
	%	0.9%	98.2%	0.2%	0.7%
da je miluješ po telu	N	30	1998	4	21
	%	1.5%	97.3%	0.2%	1.0%
da ona tebe miluje po telu	N	43	1982	3	25
	%	2.1%	96.5%	0.1%	1.2%
staneš go/la pred njen fotoapararat ili mobilni telefon	N	10	2012	0	31
	%	0.5%	98.0%	0.0%	1.5%
da zajedno sa njom gledaš slike, filmove sa pornograf. sadržajem	N	27	2009	1	16
	%	1.3%	97.9%	0.0%	0.8%
slala pisma, poruke sa seksualnim sadržajem putem SMS, interneta...	N	135	1818	1	99
	%	6.6%	88.6%	0.0%	4.8%
zahtevala da stavi prste ili predmet u tvoj polni organ	N	13	2034	2	4
	%	0.6%	99.1%	0.1%	0.2%
primenjivala pretnje, ucene i sl. i primorala te da na seksualni odnos tako što je došlo do kontakta dva polna organa	N	13	2008	0	32
	%	0.6%	97.8%	0.0%	1.6%
primenom sile ostvarila seksualni odnos nad tobom	N	6	2002	1	44
	%	0.3%	97.5%	0.0%	2.1%
dala ti alkohol ili drogu i tako te primorala na seksualni odnos	N	12	2007	0	34
	%	0.6%	97.8%	0.0%	1.7%
dala drugima alkohol ili drogu i podsticala ih na seksualni odnos sa tobom	N	10	2021	0	22
	%	0.5%	98.4%	0.0%	1.1%
nudila novac za seksualni odnos sa tobom	N	8	2022	0	23
	%	0.4%	98.5%	0.0%	1.1%

Da li ti se ikada desilo da je neka odrasla osoba ili osoba koja je više od dve godine starija od tebe tražila		da	ne	ne želim da govorim o tome	nije meni, ali poznajem nekog kome se to dogodilo
kupovala i davala poklone za seksualni odnos sa njom ili nekim drugim osobama	N	7	2025	0	21
	%	0.3%	98.6%	0.0%	1.0%
da li ti se ikada desilo nešto drugo	N	35	1998	1	19
	%	1.7%	97.3%	0.0%	0.9%

Sumiranje rezultata (Tabela 13.) ukazuje da je 10,8% ispitanika/ca preživelo seksualno nasilje.

Tabela 13. Lično iskustvo seksualnog nasilja, skraćena varijanta

		N	%
Seksualno nasilje	ne	1832	89.2%
	da	221	10.8%
Ne želi da govori o događajima vezanim za seksualno nasilje	ne	2040	99.4%
	da	13	0.6%
Nasilje se nije dogodilo meni već nekome koga poznajem	ne	1836	89.4%
	da	217	10.6%

Odgovor "Nije se dogodilo meni već nekom drugom koga poznajem", zastupljen je sa 10.6% i predstavlja, sa velikom verovatnoćom, indirektan iskaz o vlastitom iskustvu.

Preživljeno seksualno nasilje u protekloj godini, a odnosi se samo na one koji su ga u protekloj godini preživeli prvi put, iznosi 7.5 %.

Na osnovu direktnog iskaza ispitanika/ca:

- Prevalenca seksualnog nasilja iznosi 10.8%
- Incidenca iznosi 7.5%

Iako pozitivan odgovor na svaki pojedinačni oblik seksualnog nasilja označava SN, potrebno je istaći je da je 4.5 % ispitanika/ca tokom svakog događaja preživljavalo ne samo jedan, već više oblika seksualnog nasilja.

Jedan mali deo ispitanika/ca (0.5) ne želi da razgovara o preživljenim pojedinačnim oblicima SN (Tabela 14.).

Tabela 14. Broj modaliteta preživljenog seksualnog nasilja

		N	%
Broj modaliteta seksualnog nasilja koje je ispitanik/ca preživeo/la	0	1832	89.2%
	1	128	6.2%
	2-4	72	3.5%
	5+	21	1.0%
Broj modaliteta seksualnog nasilja o kojima ne želi da govori	0	2040	99.4%
	1	6	0.3%
	2-4	4	0.2%
	5+	3	0.1%
Broj modaliteta gde zna da se seksualno nasilje dogodilo nekom drugom	0	1774	86.4%
	1	190	9.3%
	2-4	70	3.4%
	5+	19	0.9%

Kako Tabela 15. pokazuje, preživljeno seksualno nasilje se značajno razlikuje u odnosu na pol.

Tabela 15. Polna struktura prema preživljenom seksualnom nasilju

		Pol				p vrednost
		muški		ženski		
		N	%	N	%	
Seksualno nasilje	ne	851	91.4%	981	87.4%	0.004
	da	80	8.6%	141	12.6%	
Ne želi da govori o događajima vezanim za seksualno nasilje	ne	926	99.5%	1114	99.3%	0.617
	da	5	0.5%	8	0.7%	
Nasilje se dogodilo nekome koga poznaje	ne	847	91.0%	927	82.6%	< 0.001
	da	84	9.0%	195	17.4%	
Broj modaliteta seksualnog nasilja koje je ispitanik/ca preživio/la	0	851	91.4%	981	87.4%	0.013
	1	45	4.8%	83	7.4%	
	2-4	27	2.9%	45	4.0%	
	5+	8	0.9%	13	1.2%	
Broj modaliteta seksualnog nasilja o kojima ne želi da govori	0	926	99.5%	1114	99.3%	0.674
	1	0	0.0%	6	0.5%	
	2-4	3	0.3%	1	0.1%	
	5+	2	0.2%	1	0.1%	
Broj modaliteta gde zna da se seksualno nasilje dogodilo nekom drugom	0	847	91.0%	927	82.6%	< 0.001
	1	55	5.9%	135	12.0%	
	2-4	26	2.8%	44	3.9%	
	5+	3	0.3%	16	1.4%	

Tako devojčice:

- Imaju veću stopu preživljenog SN (12.6%)
- Prijavljaju znatno veći broj osoba koje poznaju sa iskustvom preživljenog SN (17.4%)
- Same su preživjele veći broj modaliteta SN
- Navode veći broj modaliteta SN koje je je neko drugi preživio

Pored polne, postoji i razlika u odnosu na dobnu grupu (Tabela 16.).

Tabela 16. Razlike u preživljavanju seksualnog nasilja u odnosu na dobnu grupu

		Dobna grupa				p vrednost
		ispitanici/e OŠ		ispitanici/e SŠ		
		N	%	N	%	
Seksualno nasilje	ne	950	93.7%	882	84.9%	< 0.001
	da	64	6.3%	157	15.1%	
Ne želi da govori o događajima vezanim za seksualno nasilje	ne	1009	99.5%	1031	99.2%	0.429
	da	5	0.5%	8	0.8%	
Nasilje se dogodilo nekome koga poznaje	ne	918	90.5%	856	82.4%	< 0.001
	da	96	9.5%	183	17.6%	
Broj modaliteta seksualnog nasilja koje je ispitanik/ca preživio/la	0	950	93.7%	882	84.9%	< 0.001
	1	43	4.2%	85	8.2%	
	2-4	17	1.7%	55	5.3%	
	5+	4	0.4%	17	1.6%	

	Dobna grupa					p vrednost
		ispitanici/e OŠ		ispitanici/e SŠ		
		N	%	N	%	
Broj modaliteta seksualnog nasilja o kojima ne želi da govori	0	1009	99.5%	1031	99.2%	0.398
	1	2	0.2%	4	0.4%	
	2-4	3	0.3%	1	0.1%	
	5+	0	0.0%	3	0.3%	
Broj modaliteta gde zna da se seksualno nasilje dogodilo nekom drugom	0	918	90.5%	856	82.4%	< 0.001
	1	71	7.0%	119	11.5%	
	2-4	19	1.9%	51	4.9%	
	5+	6	0.6%	13	1.3%	

Tako stariji ispitanici/e :

- Imaju značajno veću stopu preživljenog SN (15.1%)
- Prijavljaju znatno veću stopu preživljenog nasilja kod nekoga koga poznaju (17.6%)
- Prijavljaju veći broj modaliteta SN, kako ličnog tako i kod nekoga koga poznaju

5. Detaljnije karakteristike modaliteta čijom pojavom je definisano seksualno nasilje u Nacionalnoj studiji

U ovom delu obrađuju se sledeće karakteristike :

- Distribucija situacija seksualnog nasilja
- Učestalost događanja seksualnog nasilja
- Mesto događanja seksualnog nasilja
- Uticaj polne strukture na karakteristike seksualnog nasilja
- Uticaj dobne structure na karakteristike seksualnog nasilja
- Dalje karakteristike dobne strukture

Tabela 17. Distribucija različitih modaliteta (situacija) vezanih za seksualno nasilje

Da li ti se ikada desilo da je neka odrasla osoba ili osoba koja je više od dve godine starija od tebe tražila	N	%
(12.1) da je gledaš razgoličenu odnosno njene polne organe	15	3.6%
(12.2) da se ti skinješ i pokažeš tvoje polne organe	20	4.9%
(12.3) da dodiruje tvoje polne organe	30	7.3%
(12.4) zahtevala da ti dodiruješ njene polne organe	21	5.1%
(12.5) da posmatraš tu osobu kako masturbira	16	3.9%
(12.6) da je miluješ po telu	29	7.1%
(12.7) da ona tebe miluje po telu	41	10.0%
(12.8) staneš go/la pred njen fotoapararat ili mobilni	9	2.2%
(12.9) da zajedno sa njom gledaš slike, filmove sa pornograf. sadržajem	19	4.6%
(12.10) slala pisma, poruke sa seksualnim sadržajem putem SMS, interneta...	129	31.4%
(12.11) zahtevala da stavi prste ili predmet u tvoj polni organ	10	2.4%
(12.12) primenjivala pretnje, ucene i sl. i primorala te na seksualni odnos tako što je došlo do kontakta dva polna organa	5	1.2%
(12.13) primenom sile ostvarila seksualni odnos nad tobom	7	1.7%
(12.14) dala ti alkohol ili drogu i tako te primorala na seksualni odnos	10	2.4%
(12.15) dala drugima alkohol ili drogu i podsticala ih na seksualni odnos sa tobom	10	2.4%
(12.16) nudila novac za seksualni odnos sa tobom	4	1.0%

Da li ti se ikada desilo da je neka odrasla osoba ili osoba koja je više od dve godine starija od tebe tražila		N	%
(12.17) kupovala i davala poklone za seksualni odnos sa njom ili nekim drugim osobama		3	0.7%
(12.18) Da li ti se ikada desilo nešto drugo		33	8.0%
Događaj se desio samo jednom	da	211	51.3%
	ne	200	48.7%
Događaj se ponavljao	da	193	47.0%
	ne	218	53.0%
Događaj se dešava i sada	da	37	9.0%
		374	91.0%
Mesto događaja	Kuća, stan	117	32.2%
	Na	27	7.4%
	Auto	23	6.3%
	Park, priroda,...	50	13.8%
	SMS poruka	35	9.6%
	Društvene mreže	80	22.0%
	Klub, kafić	31	8.5%
Ne želim da govorim o tome	Da	8	12.7%
	Ne	55	87.3%

Napomena: Za Tabelu 17. jedinica posmatranja je situacija, a ne ispitanik/ca.

Ako se, shodno literaturi, izvrši grupisanje modaliteta (situacija) iz Tabele 17. dobija se sledeća slika:

- Seksualno nasilje, bez seksualnog dodira: 34.3%
- Slanje pisama, poruka sa seksualnim sadržajem putem SMS, interneta i slično: 31.4%
- Seksualno nasilje sa seksualnim dodiranjem, ali bez seksualnog odnosa: 19.1%
- Nasilan seksualni odnos: 6.5 % seksualni odnos primenom sile, alkohola ili droge: 2.4%
- Navođenje na seksualni odnos „kupovinom usluge“ 1.7 %
- Drugo, nespecificirano 6.9%

Kod polovine ispitanika/ca preživljeni događaj desio se jednom, a u 9.5% slučajeva događaj se dešavao i u periodu istraživanja, odnosno postoji akutna situacija seksualnog nasilja – dete je seksualno zlostavljano sada.

Najčešće fizičko mesto događaja su kuća/ stan u 32.2% i parkovi/priroda sa 13.8 %, dok su društvene mreže mesto događaja u 22%.

Značajno je istaći da se u 7.4% odgovora škola navodi kao mesto događaja.

Tabela 18. ukazuje na polne razlike u karakteristikama događaja.

Tako se kod devojčica :

- Događaj ponavlja češće nego kod dečaka (50%)
- Akutna situacija seksualnog nasilja je češća kod devojčica (9.5%)

Tabela 18. Polna struktura u odnosu na situacije i karakteristike situacija

		Pol			
		muški		ženski	
		N	%	N	%
Događaj se desio jednom	da	85	57.0%	126	48.1%
	ne	64	43.0%	136	51.9%
Događaj se ponavljao	da	62	41.6%	131	50.0%
	ne	87	58.4%	131	50.0%
Događaj se dešava i sada	da	12	8.1%	25	9.5%
	ne	137	91.9%	237	90.5%
Mesto događaja	Kuća, stan	53	41.7%	64	27.1%
	Škola	7	5.5%	20	8.5%
	Auto	3	2.4%	20	8.5%
	Park, priroda...	24	18.9%	26	11.0%
	SMS poruka	7	5.5%	28	11.9%
	Društvene mreže	26	20.5%	54	22.9%
	Klub, kafić	7	5.5%	24	10.2%

Napomena: Za Tabelu 18. jedinica posmatranja je situacija, a ne ispitanik/ca.

Kako Tabela 19. pokazuje, razlike u dobnim grupama u odnosu na dešavanje postoje:

- Veći je broj aktuelnog / akutnog dešavanja seksualnog nasilja u mlađoj grupi – deca od 10 do 14 godina
- Školska sredina je više zastupljena kao mesto seksualnog nasilja kod dece uzrasta od 15 do 18 godina

Tabela 19. Razlika po dobnim grupama

		Dobna grupa			
		ispitanici/e OŠ		ispitanici/e SŠ	
		N	%	N	%
Događaj se desio jednom	da	53	51.0%	158	51.5%
	ne	51	49.0%	149	48.5%
Događaj se ponavljao	da	49	47.1%	144	46.9%
	ne	55	52.9%	163	53.1%
Događaj se dešava i sada	da	14	13.5%	23	7.5%
	ne	90	86.5%	284	92.5%
Mesto događaja	Kuća, stan	28	30.1%	89	33.0%
	Škola	14	15.1%	13	4.8%
	Auto	0	0.0%	23	8.5%
	Park, priroda...	15	16.1%	35	13.0%
	SMS poruka	10	10.8%	25	9.3%
	Društvene mreže	24	25.8%	56	20.7%
	Klub, kafić	2	2.2%	29	10.7%

Kada se izdvoji svaka situacija seksualnog nasilja posebno, dobija se sledeća starosna struktura u vreme događaja, pre koliko vremena se dogodilo seksualno nasilje i koliko sada ispitanik/ca ima godina (Tabela 20).

Tabela 20. Starost ispitanika/ca sada

Situacija iz pitanja 12 koja ti se desila	Uzrast			Koliko si godina imao/la tada			Pre koliko meseci se dogodilo poslednji put		
	N	\bar{x}	SD	N	\bar{x}	SD	N	\bar{x}	SD
12.1	15	15.47	1.64	15	13.20	2.14	13	24.00	27.23
12.2	20	15.35	2.01	20	14.15	2.64	19	10.63	15.72
12.3	30	15.63	1.69	30	13.27	3.13	26	21.69	27.95
12.4	21	15.71	1.01	20	14.85	1.27	16	8.87	6.82
12.5	16	15.25	2.26	16	13.31	3.07	15	17.60	20.83
12.6	29	15.79	1.84	28	14.61	2.67	24	11.96	14.54
12.7	41	15.71	1.60	40	14.45	2.21	31	17.48	20.46
12.8	9	15.22	2.28	8	13.75	2.25	8	10.00	10.90
12.9	19	14.11	2.05	17	12.65	2.06	18	19.72	17.87
12.10	129	15.33	1.76	129	14.09	1.89	114	11.63	13.92
12.11	10	15.20	2.48	9	14.11	3.41	6	18.33	32.41
12.12	5	15.80	1.09	5	15.00	1.58	4	12.50	11.67
12.13	7	14.14	2.03	4	14.00	2.94	5	6.20	4.32
12.14	10	16.00	1.83	9	15.22	2.11	10	5.00	4.27
12.15	10	15.70	1.95	10	14.50	2.22	10	13.60	17.77
12.16	4	16.00	.82	4	15.50	1.00	4	4.50	5.19
12.17	3	15.33	1.53	3	15.33	1.53	3	5.67	.57
12.18	33	14.21	1.92	32	12.97	2.38	26	11.58	11.89
Ukupno	221	15.31	1.76	211	13.98	2.23	221	13.60	15.89

Napomena: Za Tabelu 20. jedinica posmatranja je ispitanik/ca, a ne situacija.

Prosečna sadašnja starost ispitanika za svaki događaj seksualnog nasilja je u rasponu od 14-16 godina.

Prosečna starost u vreme preživljavanja svakog događaja seksualnog nasilja je u rasponu između 14-15.5 godina.

Prosečno vreme proteklo od poslednjeg događaja seksualnog nasilja kreće se od 4.5 meseci do 24 meseca.

6. Razgovor sa drugom osobom o preživljenom SN

Kako Tabela 21. pokazuje, 66.2 % dece podelilo je svoje iskustvo preživljenog SN sa drugom osobom.

Drug/drugarica bili su osobe kojima se dete najčešće poveravalo (37.9%), a zatim sledi porodica (27.4%).

Tabela 21. Razgovor sa drugom osobom i reakcija osobe kojoj se dete poverilo

		N	%
Da li si sa nekim razgovarao/la o tome što ti se desilo	Ne, nisam	63	28.8%
	Da, sa drugom/drugaricom	83	37.9%
	Da, sa članom porodice sa kojim delim tajne	60	27.4%
	Da, sa nekim van porodice kome verujem	2	0.9%
	drugo	11	5.0%
Kako je reagovala osoba sa kojom si razgovarao/la	Osoba mi je verovala, ali nije ništa preduzela	81	52.3%
	Osoba mi nije verovala	9	5.8%
	Osoba je podnela prijavu policiji, tužilaštvu ili centru za socijalni rad	12	7.7%
	Drugo	50	32.3%
	Ne želim da govorim o tome	3	1.9%

Od ukupnog broja osoba kojima se dete poverilo, 58.1 % nije preduzelo ništa i to bilo da je poverovalo detetu ili ne. Samo 7.7 % podnelo je prijavu, dakle, reagovalo.

Ako se posmatra polna struktura u odnosu na razgovor sa drugom osobom i reakcija te osobe (Tabela 22.), zapažaju se značajne razlike.

Tako su devojčice:

- Značajno više nego dečaci razgovarale sa nekim (77.3% devojčice; 66.3% dečaci)
- Značajno više nego kod dečaka osoba za razgovor bila je član porodice (37.6 % devojčice, 9% dečaci)

Na drugoj strani, kada je o dečacima reč:

- Nije postojala nijedna reakcija koja bi uključivala prijavljivanje događaja nadležnim službama

Tabela 22. Polna struktura u odnosu na razgovor i reakciju osobe kojoj se dete poverilo

		Pol				p vrednost
		muški		ženski		
		N	%	N	%	
Da li si sa nekim razgovarao/la o tome što ti se desilo	Ne, nisam	31	39.7%	32	22.7%	< 0.001
	Da, sa drugom/drugaricom	37	47.4%	46	32.6%	
	Da, sa članom porodice sa kojim delim tajne	7	9.0%	53	37.6%	
	Da, sa nekim van porodice kome verujem	0	0.0%	2	1.4%	
	Drugo	3	3.8%	8	5.7%	
	Ne želim da govorim o tome	0	0.0%	0	0.0%	

		Pol				p vrednost
		muški		ženski		
		N	%	N	%	
Kako je reagovala osoba sa kojom si razgovarao/la	Osoba mi je verovala, ali nije ništa preduzela	32	66.7%	49	45.8%	0.034
	Osoba mi nije verovala	3	6.2%	6	5.6%	
	Osoba je podnela prijavu policiji, tužilaštvu ili centru za socijalni rad	0	0.0%	12	11.2%	
	Drugo	13	27.1%	37	34.6%	
	Ne želim da govorim o tome	0	0.0%	3	2.8%	

Tabela 23. pokazuje da je razgovor deteta o iskustvu seksualnog nasilja i reaganje okoline nakon razgovora povezano sa uzrastom deteta.

Tabela 23. Razgovor i reakcija deteta u odnosu na dobnu grupu ispitanika/ca

		Dobna grupa				p vrednost
		ispitanici/e OŠ		ispitanici/e SŠ		
		N	%	N	%	
Da li si sa nekim razgovarao/la o tome što ti se desilo	Ne, nisam	21	31.8%	42	27.5%	0.007
	Da, sa drugom/drugaricom	15	22.7%	68	44.4%	
	Da, sa članom porodice sa kojim delim tajne	22	33.3%	38	24.8%	
	Da, sa nekim van porodice kome verujem	1	1.5%	1	0.7%	
	Drugo	7	10.6%	4	2.6%	
	Ne želim da govorim o tome	0	0.0%	0	0.0%	
Kako je reagovala osoba sa kojom si razgovarao/la	Osoba mi je verovala, ali nije ništa preduzela	17	37.8%	64	58.2%	0.069
	Osoba mi nije verovala	4	8.9%	5	4.5%	
	Osoba je podnela prijavu policiji, tužilaštvu ili centru za socijalni rad	2	4.4%	10	9.1%	
	Drugo	21	46.7%	29	26.4%	
	Ne želim da govorim o tome	1	2.2%	2	1.8%	

U osnovnoj školi, deca obelodanjuju najpre porodici, koja im po pravilu ne poveruje. Mladi u srednjim školama najčešće kažu drugarici ili drugu, koji su skloniji da im poveruju. Trećina nikada nikome ne obelodani.

Ispitanici/e uzrasta od 15-18 godina

- Generalno više nego mlađi (10-14 godina) pokazuju spremnost da o preživljenom nasilju razgovaraju sa drugima
- Za razliku od mlađih, značajnije više biraju svoje drugove /drugarice da sa njima razgovaraju o preživljenom seksualnom nasilju
- Imaju iskustvo sa znatno većim brojem osoba sa kojima su razgovarali o preživljenom seksualnom nasilju i koje nisu ništa preduzele iako su poverovale detetu
- Takođe imaju iskustvo da je veći broj osoba sa kojima su razgovarali (9.1%), nego mlađi (4.4%), podnelo prijavu policiji.

7. Podaci o nasilniku/ci

Tabela 24. pokazuje, da su, sa malom učestalošću, zastupljeni vrlo različiti nasilnici/e.

Tabela 24. Vrste nasilnika/ca i učestalost u događaju seksualnog nasilja

		N	%
Nasilnik/ca	Otac	2	0.7%
	Majka	1	0.4%
	Očuh	3	1.1%
	Brat	2	0.7%
	Usvojitelj	1	0.4%
	Rođak koji živi u kući	1	0.4%
	Rođak koji ne živi u kući	5	1.8%
	Rođaka koja ne živi u kući	2	0.7%
	Komšija	7	2.6%
	Komšinica	1	0.4%
	Nastavnik	5	1.8%
	Kućni prijatelj	3	1.1%
	Kućna prijateljica	1	0.4%
	Privatni nastavnik	2	0.7%
	Sportski trener/ica	1	0.4%
	Stariji drug	44	16.1%
	Starija drugarica	23	8.4%
	Potpuno nepoznata osoba	132	48.2%
	Druga osoba	38	13.9%
Nasilnik/ca učestvovao u jednom događaju bilo kad u životu	Da	140	59.6%
	Ne	95	40.4%
Nasilnik/ca učestvovao u ponovljenom događaju	Da	111	47.2%
	Ne	124	52.8%
Nasilnik/ca učestvovao u događaju koji se desio prošle godine	Da	126	51.9%
	Ne	117	48.1%
Ne želim da govorim o tome	Da	10	18.9%
	Ne	43	81.1%

Napomena: Za Tabelu 24. jedinica posmatranja je nasilnik/ca, a ne ispitanik/ca.

Veliki procenat nasilnika/ca grupisan je u podgrupu „neidentifikovanih“ ili onih o kojima se ne govori. To su „potpuno nepoznata osoba“ ili „druga osoba“, sa 62.1% odgovora.

U grupi preostalih, najčešće su stariji drug (16.1%) ili drugarica (8.4%), pa zatim komšija, rođak, nastavnik, očuh i drugi.

Skoro jedna polovina nasilnika/ca učestvovala je u ponovljenom događaju (47.2%).

Posebno je značajno naglasiti da je procenat onih koji ne žele da govore o nasilniku/ci visok (18.9%)

Ako se struktura nasilnika/ca posmatra u odnosu na pol (Tabela 25.) dobija se sledeća slika:

Tabela 25. Struktura nasilnika/ca u odnosu na pol

		Pol			
		muški		ženski	
		N	%	N	%
Nasilnik/ca	Otac	1	1.0%	1	0.6%
	Majka	0	0.0%	1	0.6%
	Očuh	0	0.0%	3	1.7%
	Brat	1	1.0%	1	0.6%
	Usvojitelj	0	0.0%	1	0.6%
	Rođak koji živi u kući	0	0.0%	1	0.6%
	Rođak koji ne živi u kući	2	2.0%	3	1.7%
	Rođaka koja ne živi u kući	1	1.0%	1	0.6%
	Komšija	2	2.0%	5	2.9%
	Komšinica	1	1.0%	0	0.0%
	Nastavnik	0	0.0%	5	2.9%
	Kućni prijatelj	0	0.0%	3	1.7%
	Kućna prijateljica	1	1.0%	0	0.0%
	Privatni nastavnik	0	0.0%	2	1.1%
	Sportski trener	0	0.0%	1	0.6%
	Stariji drug	13	13.1%	31	17.7%
	Starija drugarica	23	23.2%	0	0.0%
	Potpuno nepoznata osoba	40	40.4%	92	52.6%
	Druga osoba	14	14.1%	24	13.7%
Nasilnik/ca učestvovao/la u jednom događaju bilo kad u životu	da	58	66.7%	82	55.4%
	ne	29	33.3%	66	44.6%
Nasilnik/ca učestvovao/la u ponovljenom događaju	da	36	41.4%	75	50.7%
	ne	51	58.6%	73	49.3%
Nasilnik/ca učestvovao u događaju koji se desio prošle godine	da	51	56.0%	75	49.3%
	ne	40	44.0%	77	50.7%
Ne želim da govorim o tome	da	7	28.0%	3	10.7%
	ne	18	72.0%	25	89.3%

Samo u grupi devojčica pojavljuje se nastavnik - školski i privatni, sportski trener i kućni prijatelj.

Dečaci, u većem broju od devojčica, ne žele da govore o nasilniku (deč. 28,0%; 10,7% devoj.)

Tabela 26. ukazuje na razlike u strukturi nasilnika/ca u odnosu na dob ispitanika/ca

Tabela 26. Karakteristike nasilnika/ca u odnosu na dob ispitanika/ca

		Dobna grupa			
		Ispitanici OŠ		ispitanici SŠ	
		N	%	N	%
Nasilnik/ca	Otac	1	1.2%	1	0.5%
	Majka	1	1.2%	0	0.0%
	Očuh	3	3.8%	0	0.0%
	Brat	1	1.2%	1	0.5%
	Usvojitelj	0	0.0%	1	0.5%
	Rođak koji živi u kući	0	0.0%	1	0.5%
	Rođak koji ne živi u kući	4	5.0%	1	0.5%
	Rođaka koja ne živi u kući	1	1.2%	1	0.5%
	Komšija	3	3.8%	4	2.1%
	Komšinica	1	1.2%	0	0.0%
	Nastavnik	3	3.8%	2	1.0%
	Kućni prijatelj	0	0.0%	3	1.5%
	Kućna prijateljica	0	0.0%	1	0.5%
	Privatni nastavnik	2	2.5%	0	0.0%
	Sportski trener	0	0.0%	1	0.5%
	Stariji drug	11	13.8%	33	17.0%
	Starija drugarica	2	2.5%	21	10.8%
	Potpuno nepoznata osoba	36	45.0%	96	49.5%
	Druga osoba	11	13.8%	27	13.9%
	Nasilnik/ca učestvovao/la u jednom događaju bilo kad u životu	da	47	66.2%	93
ne		24	33.8%	71	43.3%
Nasilnik/ca učestvovao/la u ponovljenom događaju	da	31	43.7%	80	48.8%
	ne	40	56.3%	84	51.2%
Nasilnik/ca učestvovao u događaju koji se desio prošle godine	da	40	55.6%	86	50.3%
	ne	32	44.4%	85	49.7%
Ne želim da govorim o tome	da	2	10.5%	8	23.5%
	ne	17	89.5%	26	76.5%

Kod mlađih ispitanika/ca, od 10 do 14 godina, učestalije se javlja rođak koji ne živi u istoj kući, komšija, nastavnik i privatni nastavnik. Stariji ispitanici/e - deca od 15 do 18 godina, u većem broju nego mlađi – deca od 10 do 14 godina, ne žele da govore o nasilniku.

8. Efekti nasilja - neposredni, kratkoročni i dugoročni efekti

Disribucija efekata nasilja prikazana je u Tabeli 27.

Tabela 27. Efekti nasilja

		N	%
Fizička povreda	Da	13	9.9%
	Ne	118	90.1%
Strah	Da	158	69.3%
	Ne	70	30.7%

		N	%
Bez snage da se odbranim	Da	47	33.1%
	Ne	95	66.9%
Stid, krivica	Da	106	55.8%
	Ne	84	44.2%
Prevarenost, izdaja	Da	36	27.7%
	Ne	94	72.3%
Samoća, izolovanost od sveta	Da	28	21.5%
	Ne	102	78.5%
Ljutnja, bes	Da	169	74.1%
	Ne	59	25.9%
Drugo	Da	143	73.7%
	Ne	51	26.3%
Ne želim da govorim tome	Da	25	31.2%
	Ne	55	68.8%

Napomena: Za Tabelu 27. jedinica posmatranja je efekat nasilja, a ne ispitanik/ca, osim u poslednjem redu.

Ono što je karakteristično za ukupni uzorak je visok procenat ispitanika/ca koji o efektima nasilja ne žele da govore (31.2%).

Ljutnja i bes su najfrekventniji pojedinačni efekti (74.1%), a zatim slede strah (69.3%) i osećnje stida i krivice (55.8%).

Posmatrani po polu ispitanika/ca, efekti pokazuju značajne statističke razlike (Tabela 28.)

Tabela 28. Efekti nasilja u odnosu na pol ispitanika/ca

		Pol				p vrednost
		muški		ženski		
		N	%	N	%	
Fizička povreda	da	4	6.0%	9	14.1%	0.121
	ne	63	94.0%	55	85.9%	
Strah	da	26	37.1%	132	83.5%	< 0.001
	ne	44	62.9%	26	16.5%	
Bez snage da se odbranim	da	12	20.0%	35	42.7%	0.005
	ne	48	80.0%	47	57.3%	
Stid, krivica	da	33	44.0%	73	63.5%	0.008
	ne	42	56.0%	42	36.5%	
Prevarenost, izdaja	da	11	19.6%	25	33.8%	0.074
	ne	45	80.4%	49	66.2%	
Samoća, izolovanost od sveta	da	4	7.4%	24	31.6%	0.001
	ne	50	92.6%	52	68.4%	
Ljutnja, bes	da	45	59.2%	124	81.6%	< 0.001
	ne	31	40.8%	28	18.4%	
Drugo	da	51	76.1%	92	72.4%	0.580
	ne	16	23.9%	35	27.6%	
Ne želim da govorim tome	da	15	44.1%	10	21.7%	0.033
	ne	19	55.9%	36	78.3%	

Strah je kod devojčica izrazito najzastupljeniji, zatim slede ljutnja i bes.

Dečake karakteriše visok procenat onih koji o efektima seksualnog nasilja ne žele da govore.

Za razliku od pola, uzrasne grupe se ne razlikuju značajno po efektima nasilja u većini slučajeva (Tabela 29.)

Tabela 29. Efekti nasilja u odnosu na dob ispitanika/ca

		Dobna grupa				p vrednost
		ispitanici/e OŠ		ispitnici/e SŠ		
		N	%	N	%	
Fizička povreda	da	8	21.1%	5	5.4%	0.006
	ne	30	78.9%	88	94.6%	
Strah	da	41	68.3%	117	69.6%	0.850
	ne	19	31.7%	51	30.4%	
Bez snage da se odbranim	da	7	19.4%	40	37.7%	0.044
	ne	29	80.6%	66	62.3%	
Stid, krivica	da	22	44.9%	84	59.6%	0.075
	ne	27	55.1%	57	40.4%	
Prevarenost, izdaja	da	9	25.7%	27	28.4%	0.760
	ne	26	74.3%	68	71.6%	
Samoća, izolovanost od sveta	da	5	14.3%	23	24.2%	0.222
	ne	30	85.7%	72	75.8%	
Ljutnja, bes	da	37	67.3%	132	76.3%	0.183
	ne	18	32.7%	41	23.7%	
Drugo	da	42	72.4%	101	74.3%	0.789
	ne	16	27.6%	35	25.7%	
Ne želim da govorim tome	da	8	25.8%	17	34.7%	0.403
	ne	23	74.2%	32	65.3%	

Karakteristično je da stariji (15-18 godina) navode ljutnju i bes više nego mlađi (10-14 godina), kao i da imaju manji broj fizičkih povreda od mladih, a veći broj njih ne želi da govori o efektima seksualnog nasilja.

Kada je o dugoročnim efektima reč, jedna trećina smatra da je nasilje ostavilo na njih trag i da i sada utiče na njih (Tabela 30.).

Tabela 30. Dugoročni efekti

		N	%
Kada sada razgovaramo o svim situacijama kroz koje si prošao/la ili prolaziš i dalje, da li misliš da je to sve ostavilo na tebe traga i da i sada utiče na tebe	Da	76	29.3%
	Ne	180	69.5%
	Ne želim da govorim o tome	3	1.2%

9 . Razgovor o seksualnom nasilju

Pored razgovora o preživljenom nasilju, o kome je već bilo reči, ovde se govori i o razgovorima edukativnog karaktera koji imaju za cilj prevenciju pojave.

Tabela 31. Razgovor o seksualnom nasilju sa članovima / članicama porodice

Da li su tvoji roditelji ikada razgovarali sa tobom o temi seksualnog nasilja nad decom	Da	949	46.3%
	Ne	1048	51.1%
	Ne sećam se	48	2.3%
	Ne želim da govorim o tome	4	0.2%
Ako je odgovor na pitanje 22 „DA“, koji roditelj?	Majka	459	48.6%
	Otac	100	10.6%
	Oba roditelja	384	40.6%
	Druga osoba	2	0.2%
Da li su drugi članovi/ice porodice razgovarali sa tobom o temi seksualnog nasilja nad decom	Da	373	18.6%
	Ne	1606	79.9%
	Ne sećam se	26	1.3%
	Ne želim da govorim o tome	4	0.2%
Ako je odgovor na pitanje 24 „DA“, Ko?	Baba	100	27.5%
	Deda	15	4.1%
	Sestra	89	24.5%
	Brat	60	16.5%
	Drugi	99	27.3%
Da li ti je objašnjeno da dete može biti seksualno zlostavljano i od porodičnih prijatelja i članova porodice	Da	829	77.9%
	Ne	221	20.8%
	Ne sećam se	14	1.3%
Da li su ti rekli da o tome obavezno obavestiš osobu u koju imaš najviše poverenja	Da	933	88.7%
	Ne	105	10.0%
	Ne sećam se	14	1.3%

Više od polovine roditelja nije nikada razgovaralo sa svojom decom o seksualnom nasilju.

Tamo gde jeste, tu ulogu preuzela je majka, pa tek zatim oba roditelja.

Drugi članovi / članice porodice su se znatno manje bavili razgovorom o seksualnom nasilju, a tamo gde jesu, tu ulogu je preuzela baba.

U porodicama gde su razgovori vođeni, u dosta visokom procentu prenete su značajne poruke o mogućem nasilniku/ ci i potrebi prijavljivanja seksualnog nasilja.

Tabela 32. Razgovor o seksualnom nasilju van porodice

		N	%
Osim u porodici (ako je na 22 i 24 „DA“), s kim si još razgovarala/o o temi seksualnog nasilja nad decom	U široj familiji sa rođacima	54	3.3%
	Sa drugaricama/drugovima	501	30.2%
	Sa bliskom osobom sa kojom o svemu pričam	62	3.7%
	U školi (učitelj/ica; nastavnik/ca; psiholog/škinja)	169	10.2%
	Na privatnim časovima	1	0.1%
	U sportskom klubu, na treningu	19	1.1%
	Kod lekara/ke ili psihologa/škinje u domu zdravlja	8	0.5%
	Sa vaspitačem/icom u internatu	7	0.4%
	Nigde, prvi put ovde, sa vama	812	49.0%
	Drugo	25	1.5%

Za razgovore van šire porodice karakteristično je visoko učešće drugova i drugarica (30.2%), kao i malo učešće škole (10.2%). Skoro polovina ispitanika/ca (49.0%) o seksualnom nasilju nad decom čulo je prvi put tokom intervjuja.

10. Kako su ispitanice/ispitanici doživeli intervju

Poslednje pitanje odnosi se na to šta je ispitanik/ca osećao/la tokom razgovora.

Tabela 33. Kako sam se osećao/la tokom intervjuja

		N	%
Dok smo vodili ovaj razgovor osećao/la sam se iznenađeno, nikada o tome nisam razgovarao/la	da	286	13.9%
	ne	1767	86.1%
Dok smo vodili ovaj razgovor bilo mi je nelagodno da uopšte pričam o takvim stvarima	da	145	7.1%
	ne	1908	92.9%
Dok smo vodili ovaj razgovor osećao/la sam se uplašeno, nisam znao/la šta da kažem, to su intimne stvari, o tome se ne govori	da	77	3.8%
	ne	1976	96.2%
Dok smo vodili ovaj razgovor osećao/la sam se opušteno, bez problema	da	1650	80.4%
	ne	403	19.6%
Dok smo vodili ovaj razgovor bilo mi je zamorno i dugačko	da	31	1.5%
	ne	2022	98.5%
Dok smo vodili ovaj razgovor osećao/la sam nešto drugo od navedenog	da	231	11.3%
		1822	88.7%

80.4% ispitanika/ca osećalo se tokom intervjuja opušteno i bez problema, jedan deo ispitanika/ca bio je iznenađen temom intervjuja, a 7.0% osećalo je nelagodnost da razgovara o „takvim stvarima“.

11. Faktori rizika za seksualno nasilje – rezultati analize

Faktori rizika koji se već uveliko pominju u literaturi, analizirani su i u našem uzorku. Prvo je urađena univarijantna analiza, a zatim multivarijantna logistička regresiona analiza.

Zadatak ove analize je da utvrdi međuzavisnost dveju ili više pojava.

Tabela 34. Multivarijantna logistička regresiona analiza

	p vrednost	OR	95% IP za OR	
			Donji	Gornji
Srednja škola			1.991	3.959
Ženski pol	.055	1.360	.993	1.862
Prvo dete	.259		1	
Srednje dete	.544	1.161	.716	1.883
Poslednje dete	.115	.754	.530	1.072
Jedino dete	.451	.813	.475	1.391
Ne živi sa oba roditelja	.313	1.322	.768	2.274
Majka – bez škole/osnovna	.041			
Majka – srednja škola	.017	.530	.316	.891
Majka – viša/visoka/postdipl.	.042	.527	.285	.976
Majka – drugo/ne zna	.706	1.224	.429	3.494
Otac – bez škole/osnovna	.383			
Otac – srednja škola	.844	.941	.511	1.731
Otac – viša/visoka/postdipl.	.706	1.143	.571	2.290
Otac – drugo/ne zna	.199	.477	.154	1.477

Iz Tabele 34. se vidi da su jedino dob, pol i obrazovanje majke statistički značajni prediktori u multivarijantnoj analizi.

Faktori koji doprinose mogućem seksualnom nasilju su dob i ženski pol, dok je više obrazovanje majke protektivan faktor.

Naime, statistički značajni faktori rizika za seksualno nasilje su dobna grupa, odnosno srednja škola, 2.8 puta je veći rizik da srednjoškolka / srednjoškolac preživi seksualno nasilje u odnosu na dete u osnovnoj školi, a 1.36 puta su u većem riziku devojčice od dečaka. Više obrazovanje majke smanjuje rizik od eventualnog seksualnog nasilja. Deca čije majke su završile srednju školu imaju $1/0.53=1.8$ puta manji rizik u odnosu na majke bez škole ili sa osnovnom školom, slično kao i majke sa višom ili visokom školom ($1/0.527=1.9$ puta manji rizik u odnosu na majke bez obrazovanja ili sa osnovnom školom). Obrazovanje oca nije statistički značajno. Dete koje ne živi sa oba roditelja ima 1.3 puta veći rizik da bude seksualno zlostavljano. Ukoliko se radi o jedincu/jedinici, rizik za seksualno zlostavljanje je 1,3 puta manji nego kada se radi o prvom detetu ($1/0,813=1,3$).

12. Zaključci

Obuhvat

Od 121 škole obuhvaćeno je 97 škola, tako da je stopa odgovora 80%.

Obuhvaćeno je 2053 dece oba pola, uzrasta od 10-18 godina, a stopa odgovora je 96.6%.

Sociodemografske karakteristike

- 82% dece živi sa oba roditelja
- 14.4% su jedino dete u porodici
- Srednja stručna sprema dominantna je kod oba roditelja, zatim sledi fakultet
- Stručna sprema je, prema rezultatima multifaktorske analize, značajan protektivni faktor kod SN. Što je viša stručna sprema majke, 1.9 puta je manji rizik za SN.

Nasilje generalno - iskustva drugih

- 50.5 % dece poznaje nekog ko je preživio neki oblik nasilja (jedno ili više)
- Ako se taj broj posmatra kao 100%, 83.7% preživelo je emocionalno nasilje; 81.0 % fizičko; 9.5% seksualno;
- 9.5 % (195) ispitanika/ca poznaju jednu ili više osoba koje su preživele seksualno nasilje. Ako se ovaj broj uzme kao 100% - 79% navelo je da poznaje jednu osobu, 12.3% poznaje dve osobe, 2.1% je navelo da poznaje 3 osobe, 1.5% je navelo da poznaje 4 osobe i 5.1% je navelo da poznaje 5 ili više osoba koje su preživele seksualno nasilje.
- Svi oblici nasilja zabeleženi su najčešće u prosečnom uzrastu od 14 godina

Seksualno nasilje – lično iskustvo

- 10.8 % ispitanika/ca preživelo je seksualno nasilje
- 10.6% ispitanika/ca poznaje nekoga ko je preživio seksualno nasilje
- 7.4 % izjavljuje da se nasilje desilo prošle godine prvi put
- 4.5 % preživelo je više od jednog modaliteta SN
- Kod više od polovine ispitanika/ca nasilje se desilo jednom
- 9.5% ispitanika/ca izjavljuje da im se nasilje i trenutno dešava
- Prosečna starost u vreme preživljavanja nasilja je u rasponu od 14-15.5 god.
- Prosečno vreme od poslednjeg akta nasilja je u rasponu od 4.5 - 24 meseca
- Mesto dešavanja: 32.58 – stan, kuća; 13.6% - park/priroda; 7.4 % - škola; društvene mreže: 22.0%;

Razgovor sa drugim osobama o preživljenom nasilju

- 66.0% podelilo je iskustvo preživljenog nasilja sa drugim, od toga:
- 37.1% sa drugom, drugaricom
- 27.4% sa nekim od članova / članica porodice
- 58.0% od onih sa kojima su ispitanici/ce razgovarali nije preduzelo ništa
- 7.0% osoba sa kojima je dete razgovaralo je podnela prijavu policiji, tužilaštvu ili centru za socijalni rad

Nasilnik/ca

- 62.1% potpuno nepoznata osoba ili „neka druga osoba“
- 24.5% stariji drug, drugarica, a slede, sa malom zastupljenošću: komšija, rođak, nastavnik, očuh, trener
- Efekti nasilja
- Ispitanici/e, najčešće, o tome ne žele da govore (34.7%)
- 29.3 % izjavljuju da prepoznaju efekte seksualnog nasilja

Edukativni razgovori o SN

- 51.1 % roditelja nije razgovaralo sa svojom decom o seksualnom nasilju
- 49.0 % ispitanika prvi put je čulo o ovoj temi za vreme intervjua
- **Tamo gde su roditelji razgovarali, to je činila u visokom procentu majka**

- Van porodice deca su razgovarala u 30.2% s drugom, drugaricom, a svega 10% u školi sa nastavnicima/ama

Seksualno nasilje i pol - devojčice

- Veća stopa preživljenog seksualnog nasilja (12.6 %)
- Preživele su veći broj modaliteta SN
- Češće su preživele ponovljeno seksualno nasilje
- Većem broju devojčica se nasilje dešava u aktuelnom periodu
- Poznaju znatno više osoba koje su preživele SN
- Znatno više razgovarale sa nekim o preživljenom SN
- Kao nasilnik jedino se kod njih javlja nastavnik (školski i privatni); sportski trener; kućni prijatelj;
- Imaju veći broj fizičkih povreda kao posledicu SN
- Imaju 1.3 puta veći rizik da prežive seksualno nasilje (multivarijantna analiza)

Seksualno nasilje – uzrast, stariji ispitanici/e

- Značajno veća stopa nego kod mlađih (15.1%/6%)
- Poznaju veći broj osoba sa iskustvom SN
- Prijavljuju veći broj modaliteta SN za sebe i osobe koje poznaju
- Imaju 2.8 puta veću šansu da prežive SN nego mlađi ispitanici/e (multipla regresija)

Kako su ispitanici/e doživeli razgovor sa anketar(k)om

- 80.4 % opušteno, bez problema
- 13.9% iznenađeni
- 7.1% nelagodno zbog teme

II Rezultati koji proizilaze iz skale stavova roditelja i dece o seksualnom nasilju

Procena stavova roditelja dece starosti od 10 do 14 godina i stavova dece starosti od 15 do 18 godina sastavni je deo Nacionalne studije o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji.

Ovaj segment Nacionalne studije rađen je kao preliminarno istraživanje sa ciljem da se:

- a. Prikupe podaci o stavovima roditelja i dece da bi se, sa jedne strane, definisale preporuke i konkretne aktivnosti za razvoj posebnih strategija za prevenciju i zaštitu dece koja su preživela seksualno nasilje, kao i za integrisanje tematskih sadržaja o seksualnom nasilju u kurikulume redovnog obrazovnog sistema.
- b. Započne proces pripreme sveobuhvatne Studije o stavovima prema SN nad decom.

Procena stavova roditelja i dece o seksualnom nasilju je sproveden u 58 osnovnih škola i u 36 srednjih škola u 51 gradu Srbije. Kao i po osnovu osnovnog upitnika, podaci su prikupljeni u periodu od 17.03. do 30.04.2015. godine. Ciljana populacija bili su roditelji dece koja su na redovnom školovanju uzrasta od 10 do 14 godina, koji su dali svoj usmeni pristanak i deca uzrasta od 15 do 18 godina koja su na redovnom školovanju u srednjim školama, a dala su svoj pisani pristanak.

Kao instrument procene stavova korišćena su iskazi formulisani po tipu Likertove petostepene skale stavova (**apsolutno se slažem, delimično se slažem, ne mogu da se opredelim, delimično se ne slažem i apsolutno se ne slažem**). Instrument u ovom obliku se ne može smatrati finalnom skalom, iako nosi taj naziv.

Skala stavova za roditelje i decu sadržala je identična 23 pitanja. Roditelji su popunjavali Skalu stavova na roditeljskom sastanku zakazanom u ovu svrhu, dok su deca popunjavala Skalu stavova posle obavljenog struktuiranog intervjua.

Razlike u stavovima roditelja i dece testirana su HI-kvadrat testom i dobijena je visoko statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika/ca po stavovima o svakom od iskaza.

Poželjnost stava definisana je sistemom bodovanja od 1 do 5, gde 1 označava apsolutno nepoželjan stav, 2 – nepoželjan stav, 3 – neopredeljen, 4 – poželjan stav i 5 – apsolutno poželjan stav.

Bodovanje je definisao Tim Nacionalne studije.

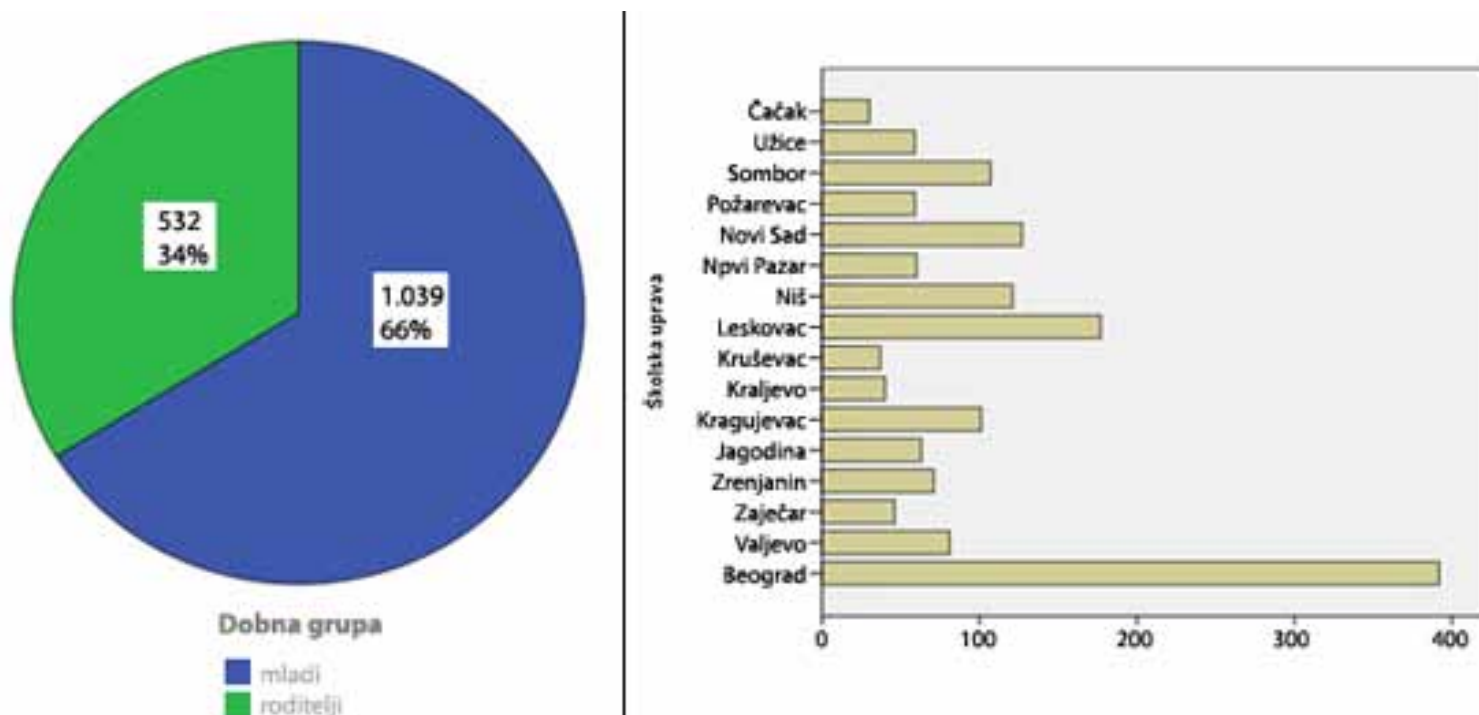
Razlike u prosečnim skorovima poželjnosti stavova o seksualnom zlostavljanju između dece i roditelja testirane su Man-Vitnijevim U testom.

Prikaz rezultata istraživanja stavova roditelja i dece o seksualnom nasilju

Tabela 1. Broj roditelja i dece koji su popunili Skalu stavova

	N	%
Deca	1039	66.1
Roditelji	532	33.9
Ukupno	1571	100.0

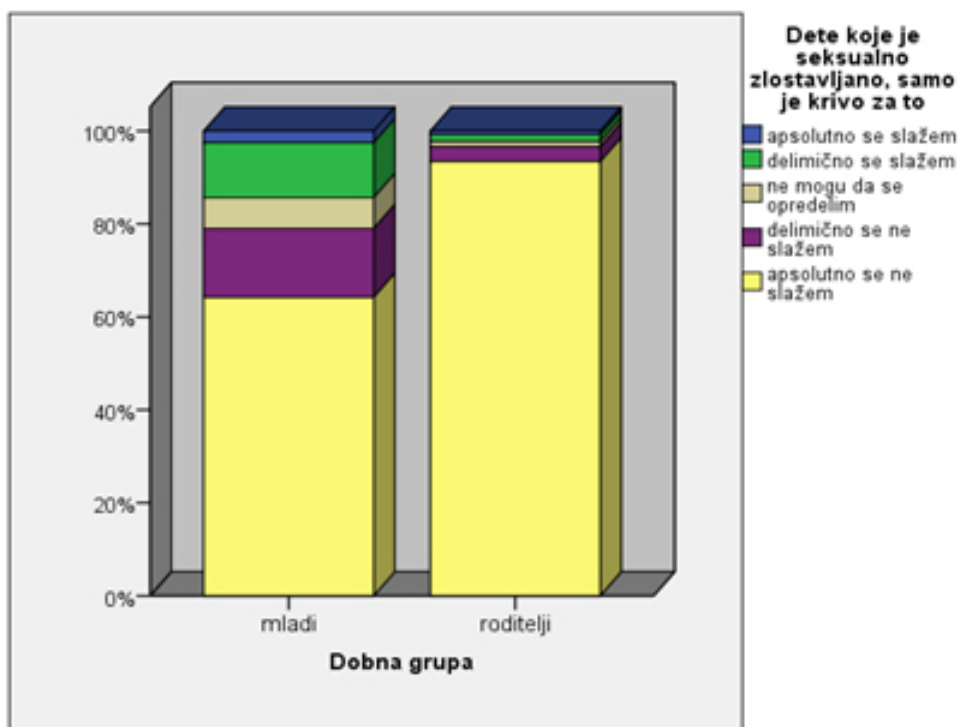
Ukupno je Skalu stavova popunio 1571 roditelj i dete. Od toga roditelji su popunili 532 (33.9%), dok su deca popunila 1039 (66.1%) anketne forme Skale stavova.

Od 51 grada u Srbiji najviše popunjenih Skala stavova bilo u Beogradu 25.0%, a najmanje u Čačku 2.4%.

Distribucija ispitanika/ca po stavovima o seksualnom zlostavljanju dece i dobnim grupama

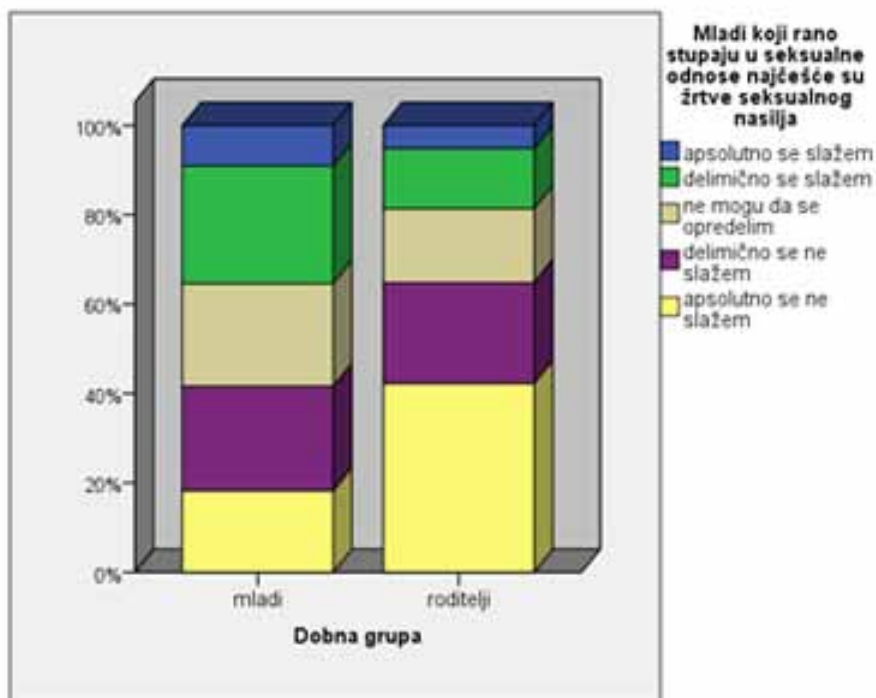
Grafikon 1. Stav: „Dete koje je seksualno zlostavljano samo je krivo za to“

Struktura ispitanika/ca koji su dali odgovore po ovom iskazu pokazuje da se 93.4% roditelja i 64.2% dece apsolutno ne slaže da je dete koje je seksualno zlostavljano samo krivo za to, dok 2.5% dece i 0.8% roditelja misli da je dete krivo.

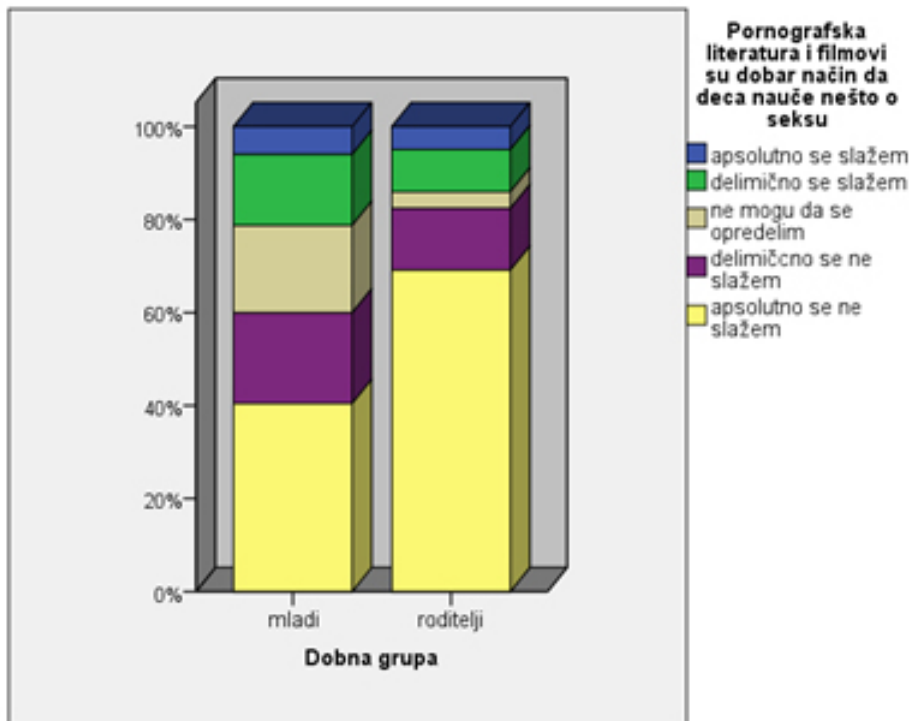
U roditeljskoj grupi ovaj iskaz je vrlo blizak maksimalnom skoru poželjnog odgovora i iznosi 4,87 (od 5).

Grafikon 2. Stav: „Mladi koji rano stupaju u seksualne odnose najčešće su žrtve seksualnog nasilja“

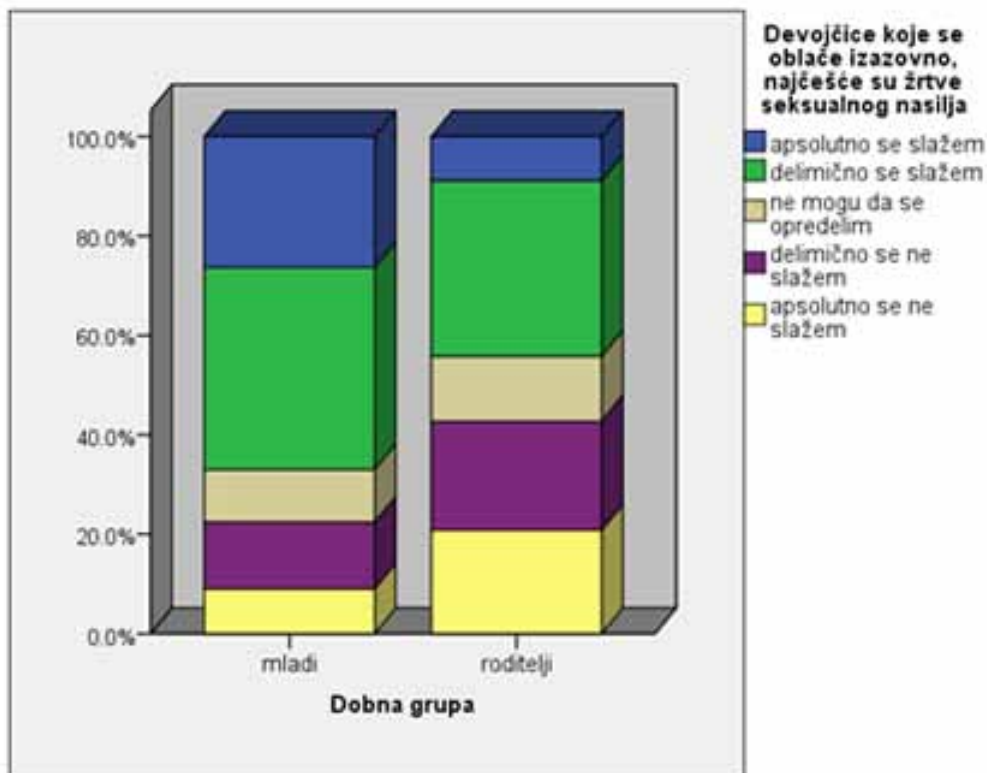
Sa ovim iskazom 42.2% roditelja i 18.2 dece se apsolutno ne slaže, dok se 5.1% roditelja i 9.0% dece apsolutno slaže. Najveći broj dece ispitanika/ca 26.4% odgovorilo je da se delimično slaže da mladi koji rano stupaju u seksualne odnose su najčešće žrtve seksualnog nasilja.

Grafikon 3. Stav: „Pornografska literatura i filmovi su dobar način da deca nauče nešto o seksu“

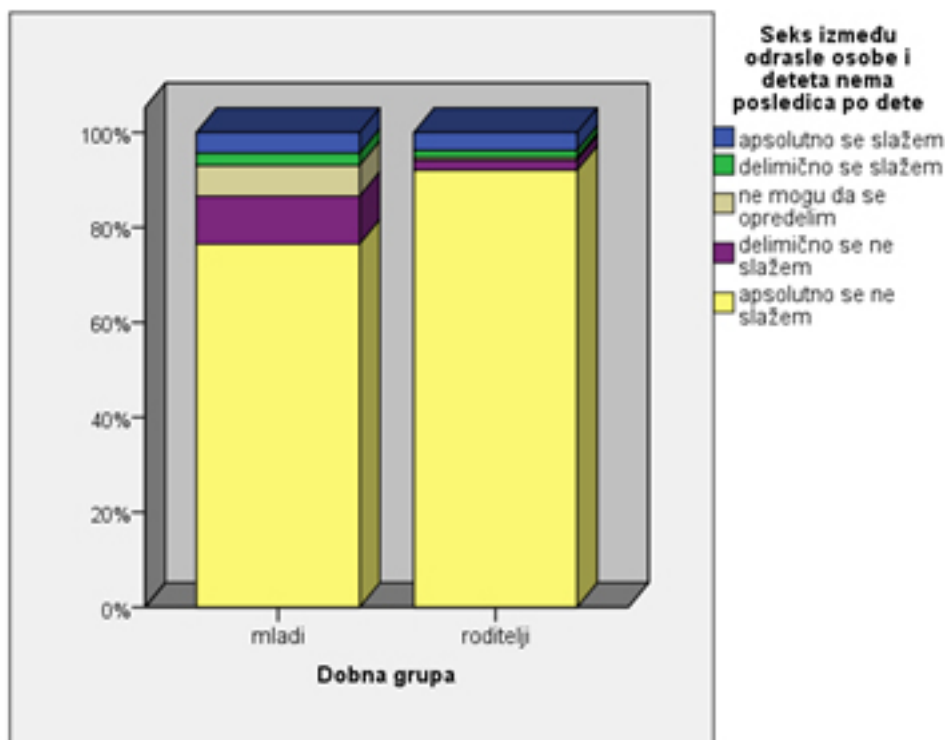
Sa ovim iskazom se apsolutno ne slaže 69.1% roditelja i 40.4% dece. 4.9% roditelja i 6.0% dece slaže se sa ovim iskazom.

Grafikon 4. Stav: „Devojčice koje se oblače izazovno, najčešće su žrtve seksualnog nasilja“

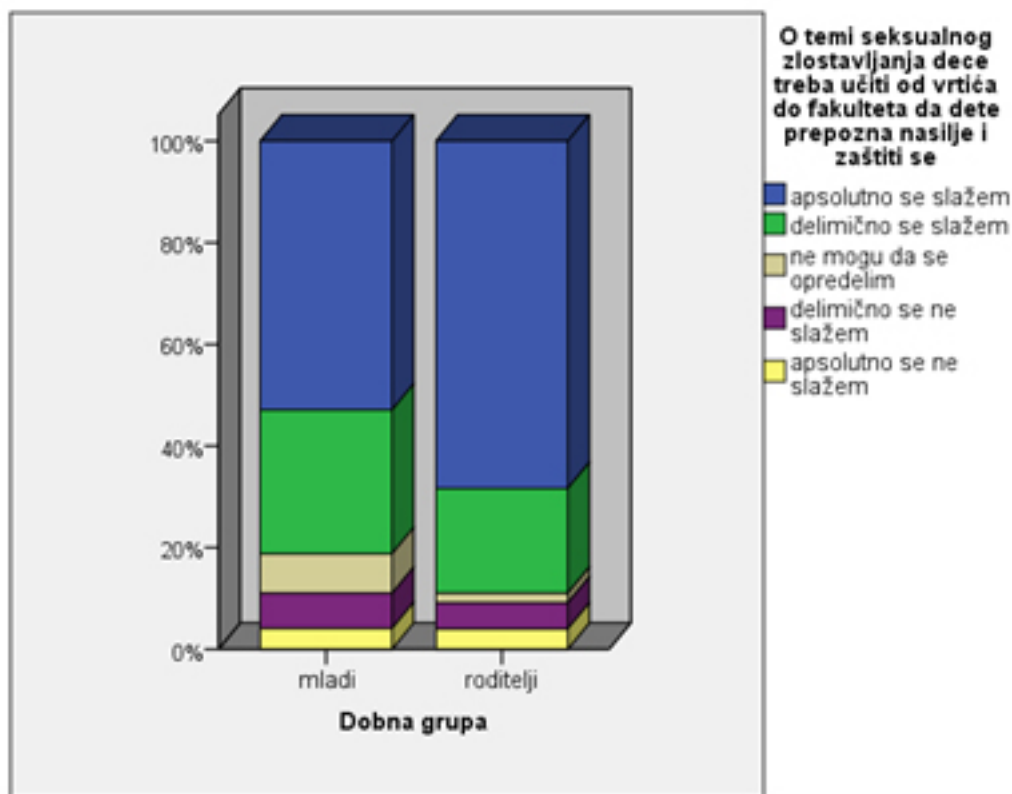
Sa iskazom „Devojčice koje se oblače izazovno, najčešće su žrtve seksualnog nasilja“ apsolutno se ne slaže 20.8% roditelja i 9.0% dece. Apsolutno se slaže 26.3% dece. Najveći procenat dece, 40.7% i 35.3% roditelja se delimično slaže.

Grafikon 5. Stav: „Seks između odrasle osobe i deteta nema posledica po dete“

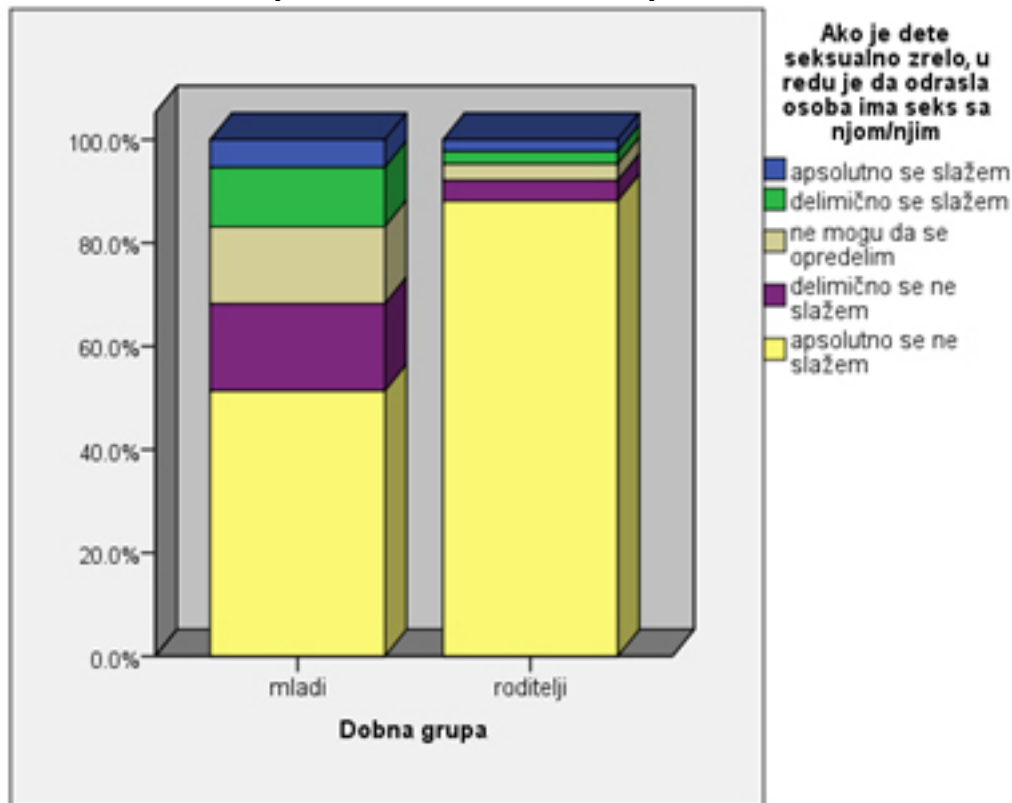
Sa ovim iskazom 92.0% roditelja i 76.5% dece se apsolutno ne slaže, a samo 4.4% dece i 3.8% roditelja se apsolutno slaže.

Grafikon 6. Stav: „O temi seksualnog zlostavljanja dece treba učiti od vrtića do fakulteta da dete prepozna nasilje i zaštiti se“

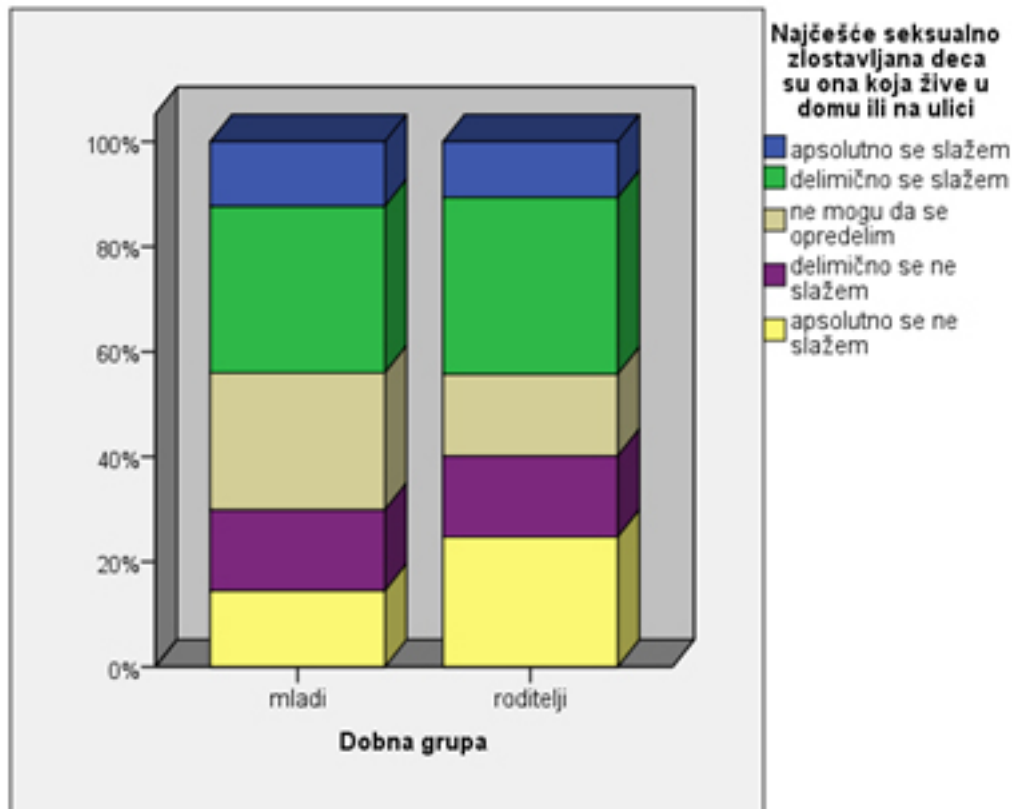
Struktura ispitanika/ca po ovom stavu pokazuje da 68.4% roditelja i 52.9% dece se apsolutno slaže, dok se 20.6% roditelja i 28.3% dece delimično slaže. Procenat i dece i roditelja koji se apsolutno ne slažu je podjednak i iznosi 4%.

Grafikon 7. Stav: „Ako je dete seksualno zrelo, u redu je da odrasla osoba ima seks sa njom/njim“

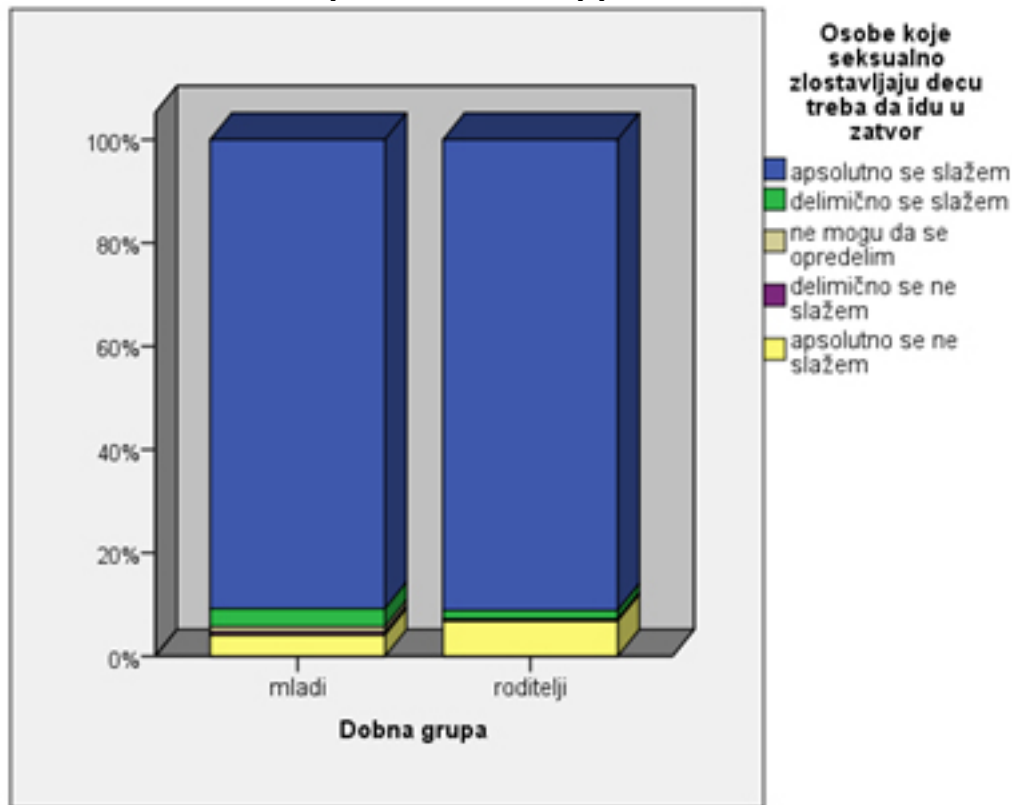
Analiza strukture ispitanika/ca po stavu o ovom iskazu pokazala je da se 88.1% roditelja i 51.3% dece potpuno ne slaže. Samo 2.3% roditelja i 5.4% dece se slaže da dete, ako je seksualno zrelo, može da ima odnos sa odraslom osobom.

Grafikon 8. Stav: „Najčešće seksualno zlostavljana deca su ona koja žive u domu ili na ulici“

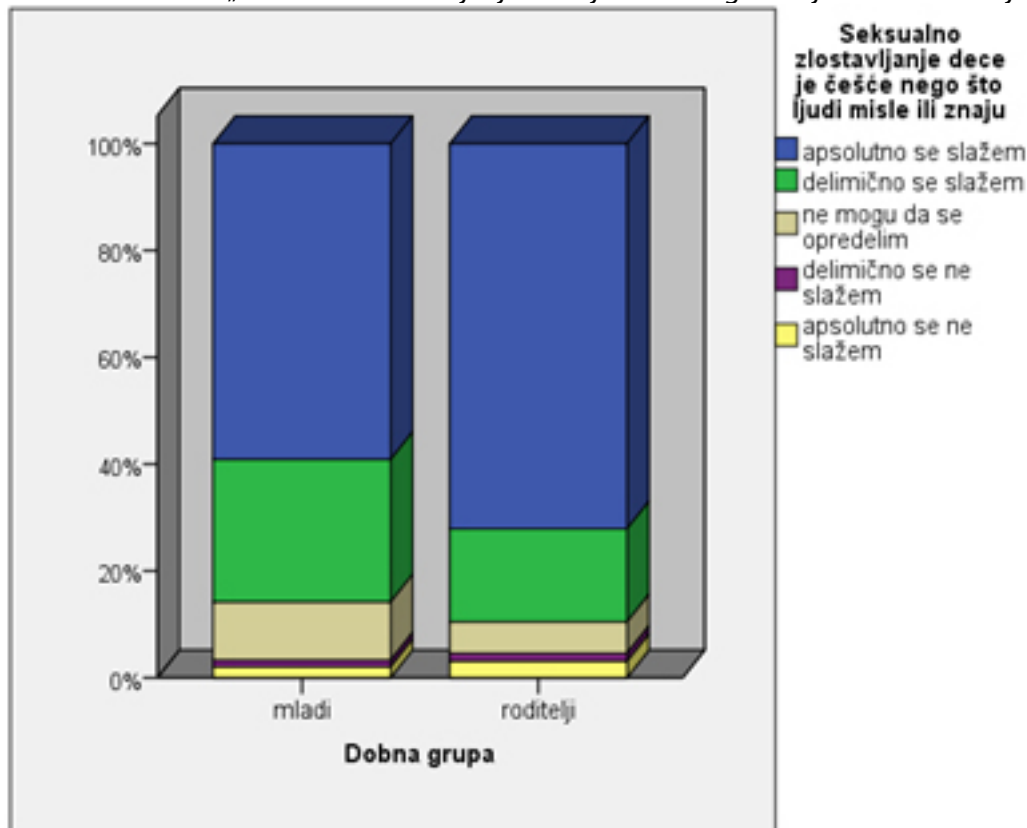
Najveći procenat roditelja 33.7% se delimično slaže sa ovim iskazom, dok se 24.7% apsolutno ne slaže. Najveći procenat dece 31.7% se takođe delimično slaže, a 26.1% ne može da se opredeli. [Apsolutno se sa ovim iskazom ne slaže 24.7% roditelja i 14.5% dece.](#)

Grafikon 9. Stav: „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu treba da idu u zatvor“

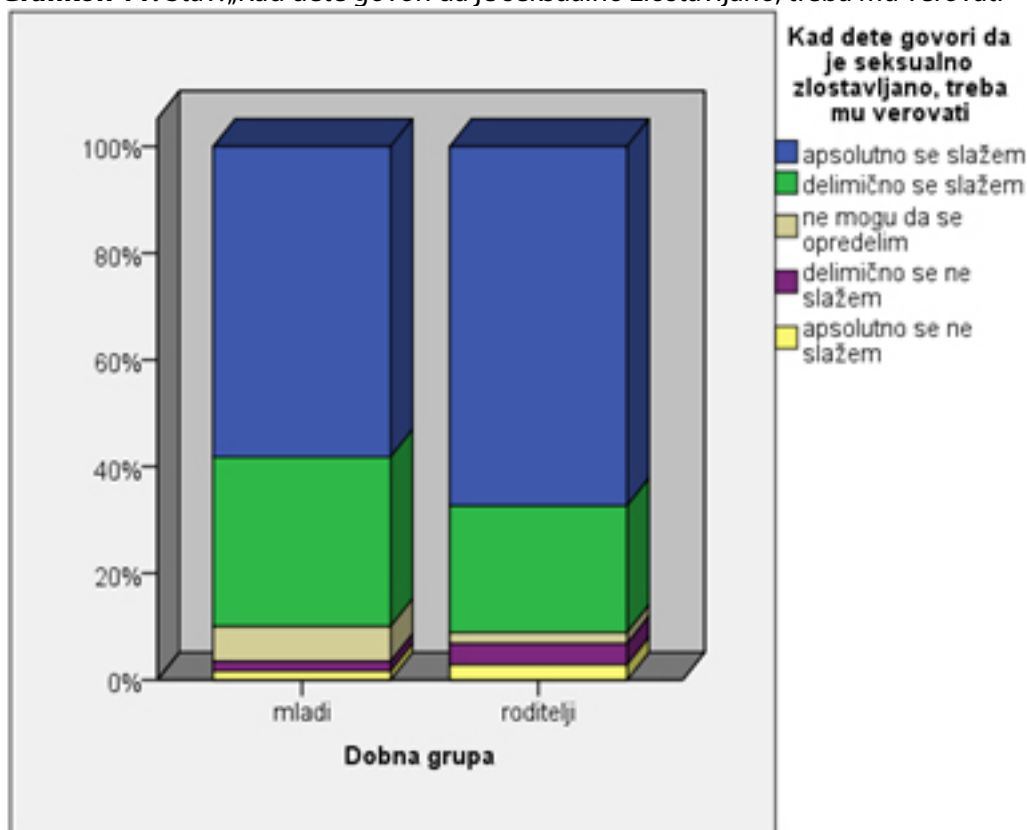
Stav da se apsolutno slažu sa ovim iskazom ima 91.1% roditelja i 90.8% dece, dok se 4.1% dece i 6.8% roditelja apsolutno se ne slaže da osoba koja seksualno zlostavlja decu treba da ide u zatvor.

Grafikon 10. Iskaz „Seksualno zlostavljanje dece je češće nego što ljudi misle ili znaju“

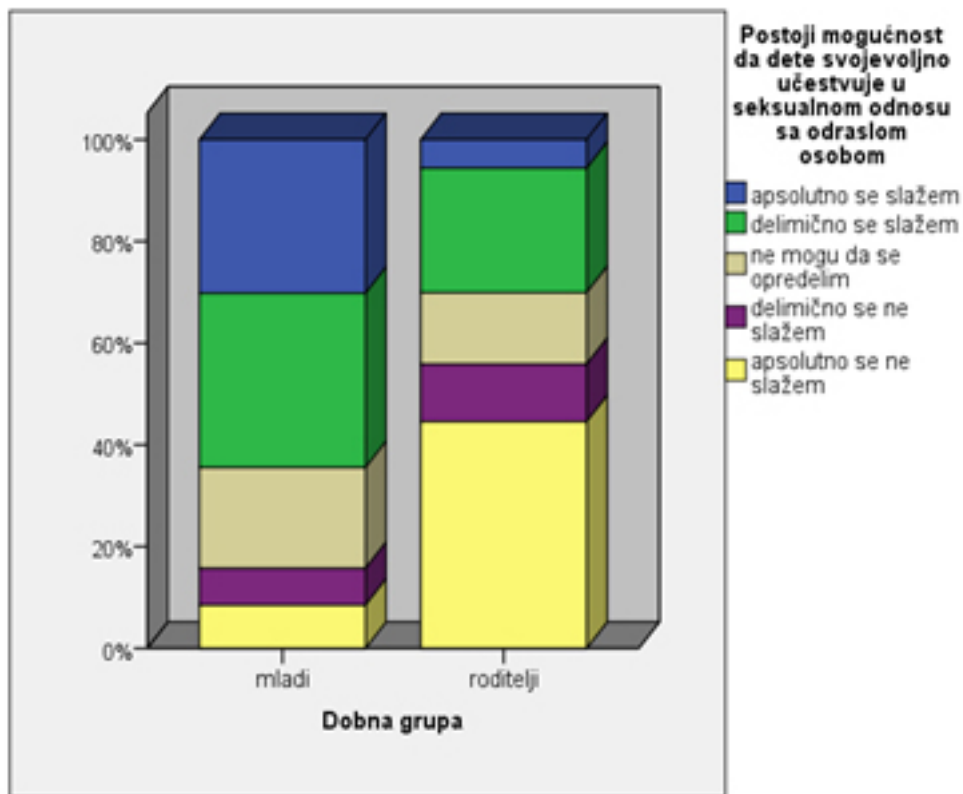
Sa ovim iskazom apsolutno se slaže 72.1% roditelja i 59.2% dece, relativno je visok procenat dece koja su dala odgovor delimično se slažem (26.7%), dok se sa istim stavom složilo 17.5% roditelja. Apsolutno se sa navedenim stavom ne slaže 3.0% roditelja i 2.0% dece.

Grafikon 11. Stav: „Kad dete govori da je seksualno zlostavljano, treba mu verovati“

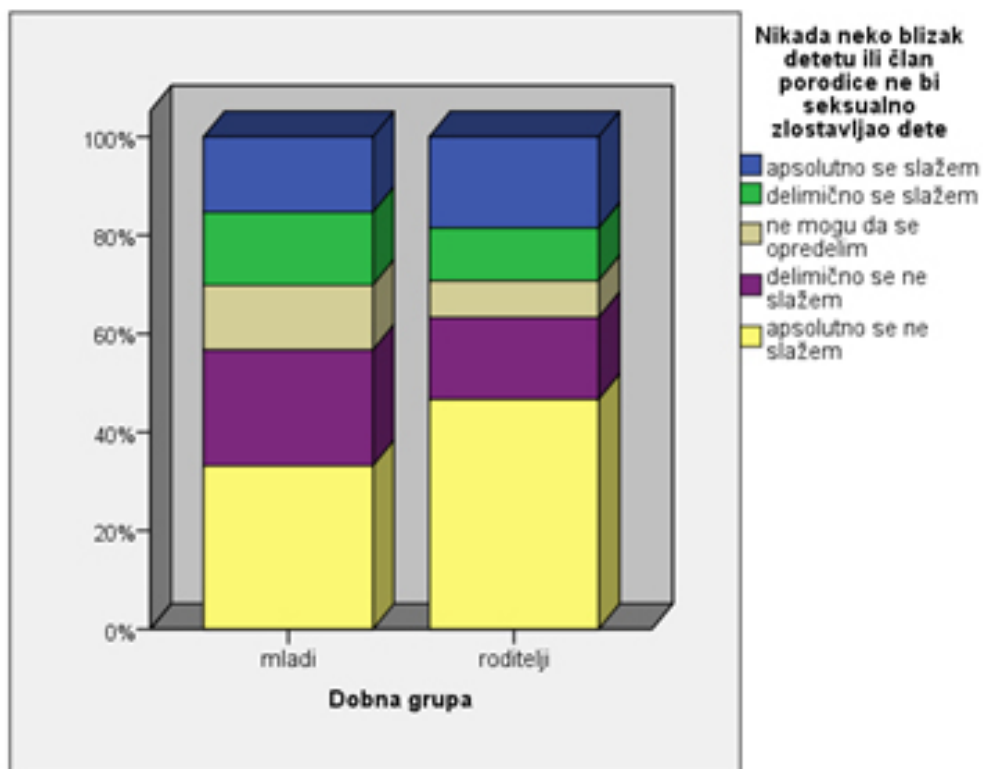
Stav roditelja, u 67.4%, je da detetu treba verovati i 58.2% dece se takođe slaže. Roditelji u 23.8% i 31.8% dece delimično se slažu sa stavom da deci treba verovati, dok isti stav ima 3.8% dece. 2.8% roditelja i 1.6% dece se apsolutno ne slažu.

Grafikon 12. Stav: „Postoji mogućnost da dete svojevajno učestvuje u seksualnom odnosu sa odraslom osobom”

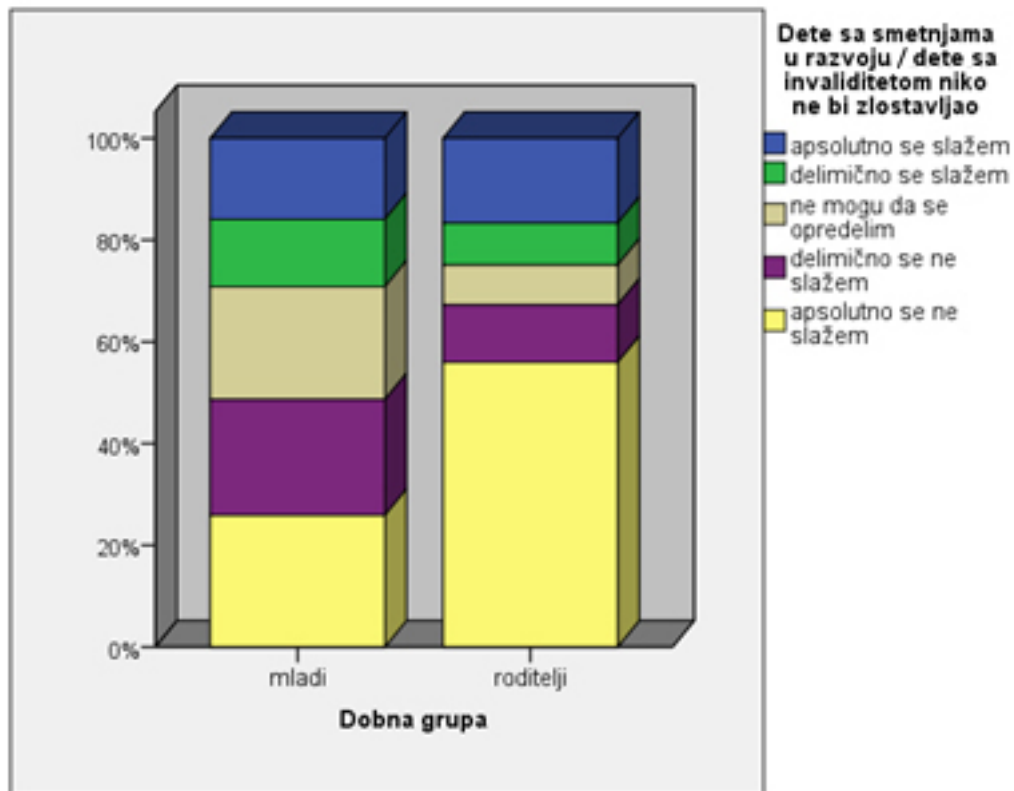
Stav roditelja je u 44.5% da se apsolutno ne slažu da postoji mogućnost da dete svojevajno učestvuje u seksualnom odnosu sa odraslom osobom, dok njihov stav deli samo 8.5% dece. 34.3% dece se delimično slaže, kao i 24.2% roditelja. 30.2% dece i 5.6% roditelja se apsolutno slaže sa ovim stavom.

Grafikon 13. Stav: „Nikada neko blizak detetu ili član porodice ne bi seksualno zlostavljao dete” i dobnim grupama

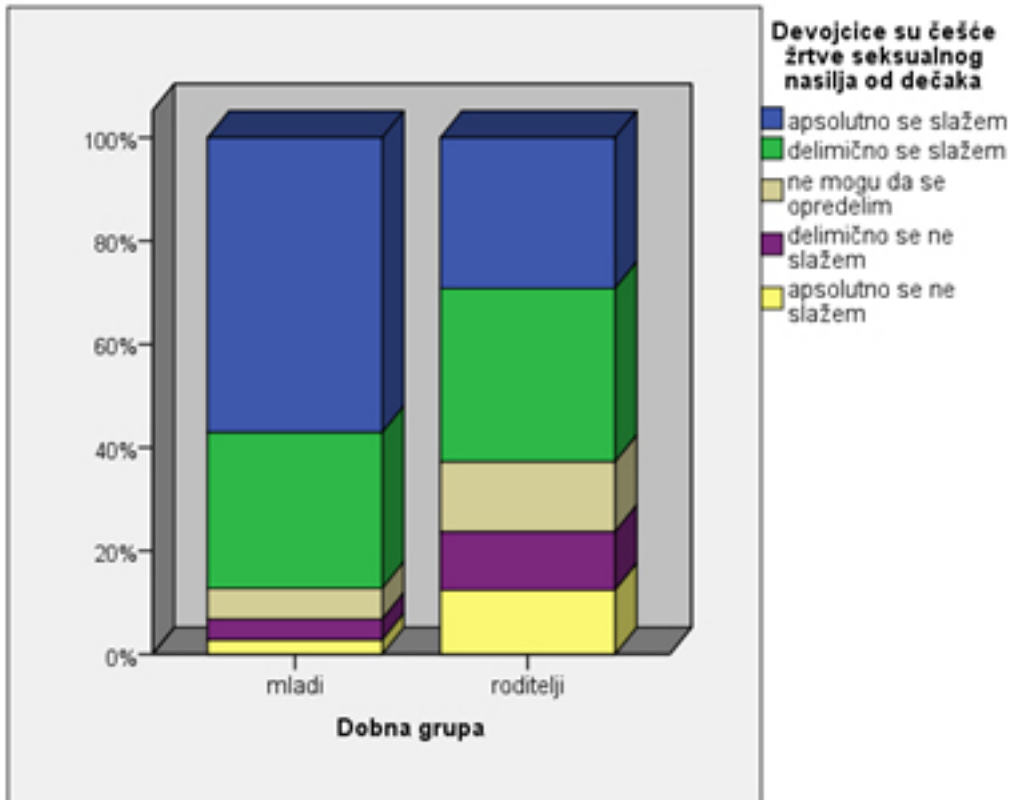
Sa ovim stavom se apsolutno ne slaže 46.7% roditelje i 33.2% dece, a apsolutno se slaže 18.5% roditelja i 15.3% dece. 23.5% dece i 16.6% roditelja se delimično slaže.

Grafikon 14. Stav: „Dete sa smetnjama u razvoju / dete sa invaliditetom niko ne bi zlostavljao“

Stav roditelja 55.9% i 25.9% dece je da se apsolutno ne slažu da dete sa smetnjama u razvoju i invaliditetom niko ne bi zlostavljao. 22.2% dece ne mogu da se opredele, što je odgovorilo i 7.9% roditelja. Deca u 22.8% i roditelji u 11.3% delimično se slažu. Apsolutno se slaže 16.7% roditelja i 15.9% dece. 13.3% dece i 8.2% roditelja se delimično slaže.

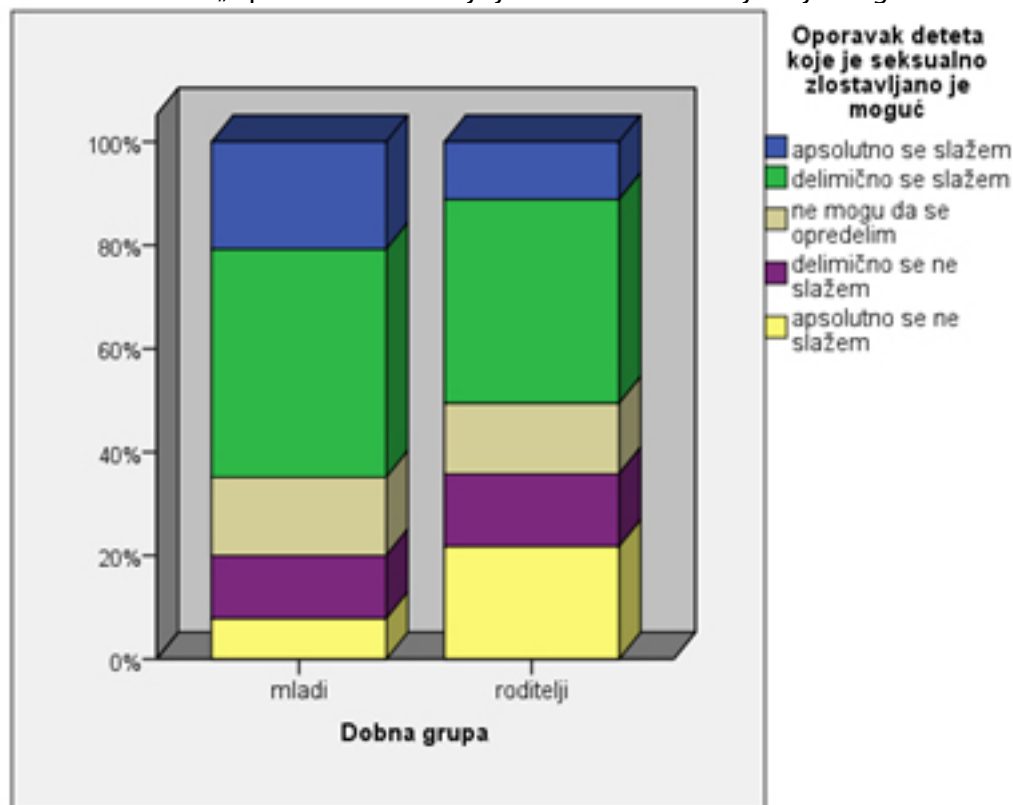
Grafikon 15. Stav: „Devojčice su češće žrtve seksualnog nasilja od dečaka“

Stav da devojčice češće preživljavaju seksualno nasilje ima 29.2% roditelja i 57.1% dece koji izjavljuju da se apsolutno slažu. Apsolutno se ne slaže 12.4% roditelja i 2.7% dece. 33.6% roditelja i 30.2% dece delimično se slažu sa ovim stavom.

Deca su imala veći prosečan skor poželjnosti (4.35) od roditelja za ovaj stav i razlika je visoko statistički značajna

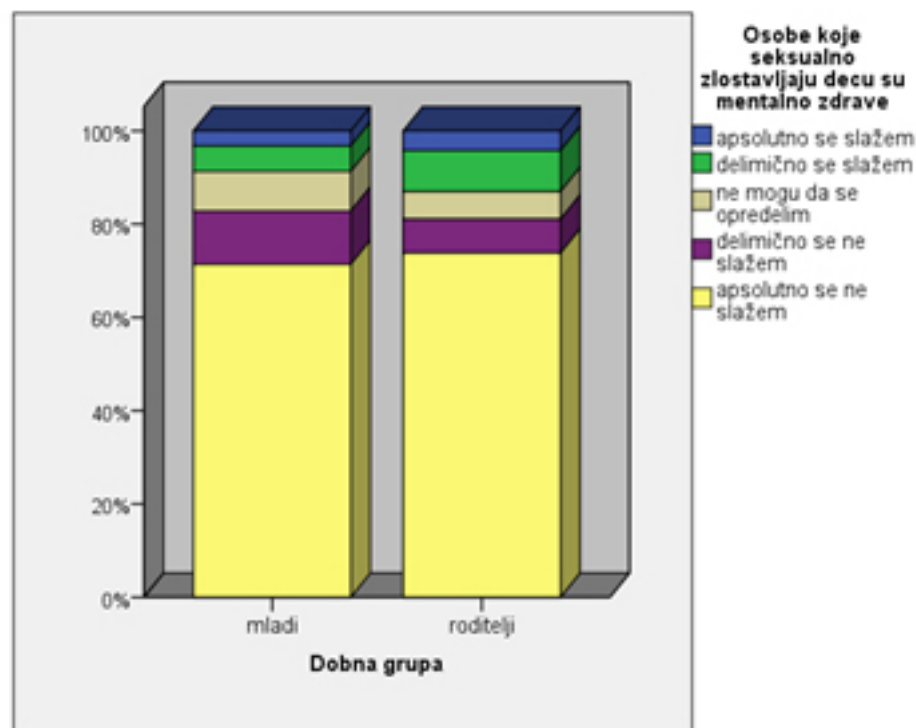
Grafikon 16. Stav: „Oporavak deteta koje je seksualno zlostavljano je moguć“

Sa ovim stavom se apsolutno ne slaže 21.7% roditelja i 7.8% dece, dok se apsolutno slaže i smatra da je oporavak seksualno zlostavljanog deteta moguć, 20.8% dece i 11.2% roditelja. Delimično se sa ovim stavom slaže 39.4% roditelja i 44.1% dece.

Prosečan skor poželjnosti dece (3.58) je veći od prosečnog skora roditelja za ovaj stav i razlika je visoko statistički značajna.

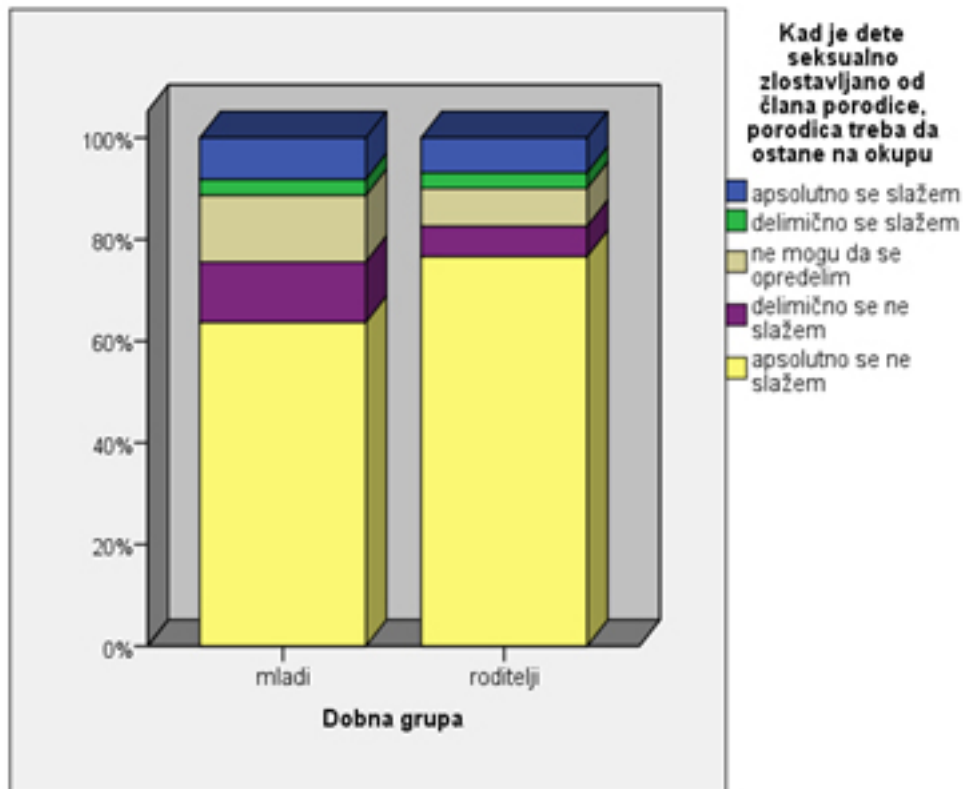
Grafikon 17. Stav: „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su mentalno zdrave“

Da je osoba koja seksualno zlostavlja dete zdrava, apsolutno se ne slaže 73.8% roditelja i 71.4% dece, a apsolutno se slaže 4.2% roditelja i 3.2% dece.

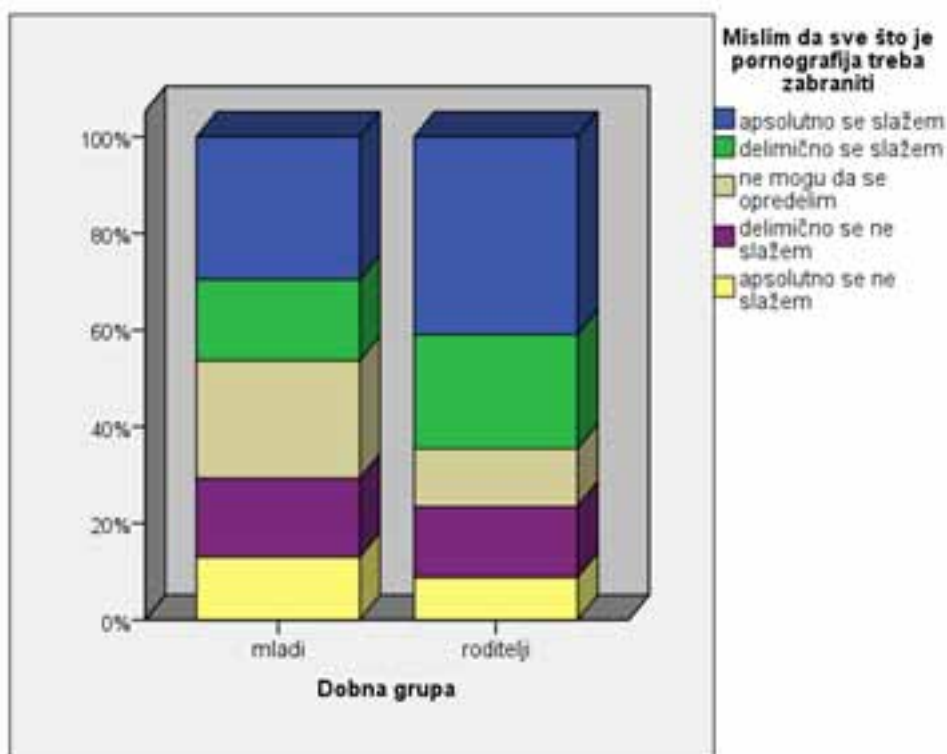
Ovaj stav ima najniži prosečan skor (1.62) na skali poželjnosti stavova u grupi roditelja. Nije dobijena statistički značajna razlika u prosečnim skorovima na skali poželjnosti stavova roditelja i dece.

Grafikon 18. Stav: „Kad je dete seksualno zlostavljano od člana porodice, porodica treba da ostane na okupu“

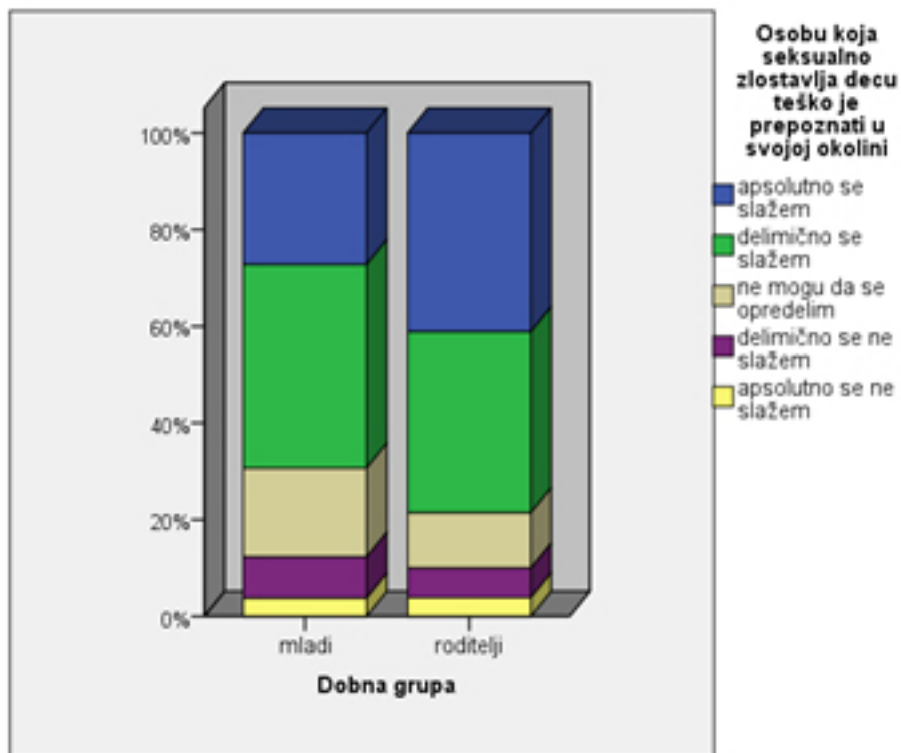
Sa ovim stavom se apsolutno ne slaže 76.6% roditelja i 63.7% dece.

Grafikon 19. Stav: „Mislim da sve što je pornografija treba zabraniti“

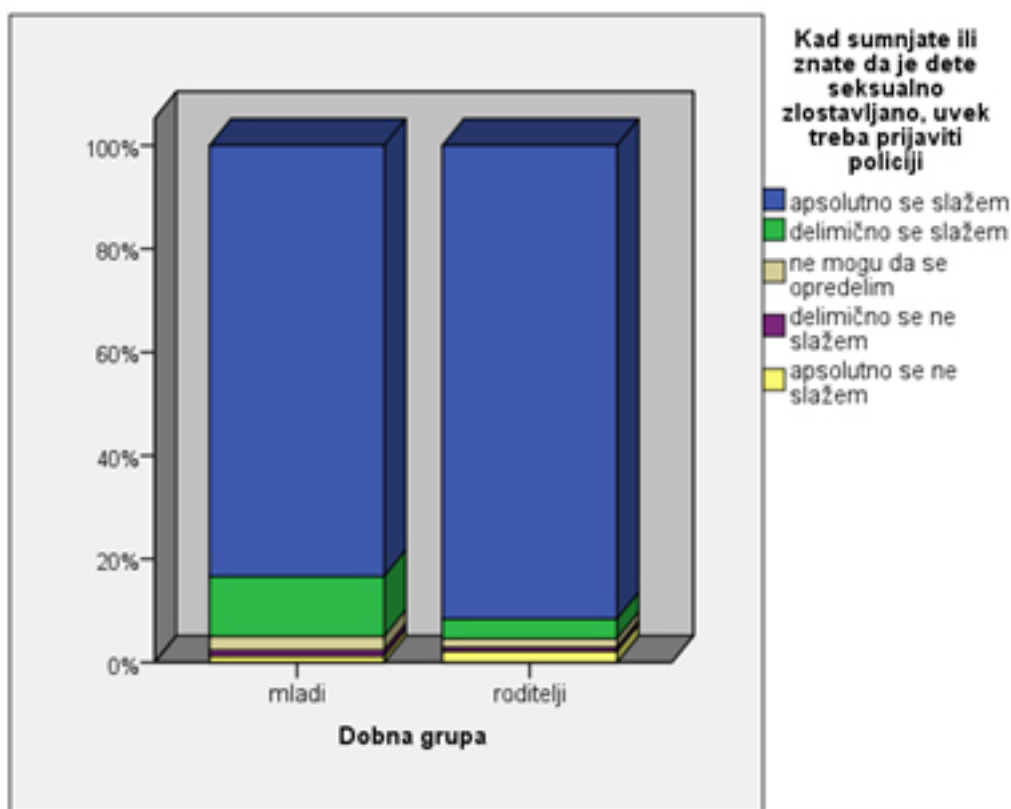
Stav roditelja u 41.0% i dece u 29.6% je da se apsolutno slažu, dok se 37.5% roditelja i 42.1% dece delimično slaže. Apsolutno se ne slaže 8.8% roditelja i 13.0% dece.

Grafikon 20. Stav: „Osobu koja seksualno zlostavlja decu teško je prepoznati u svojoj okolini“.

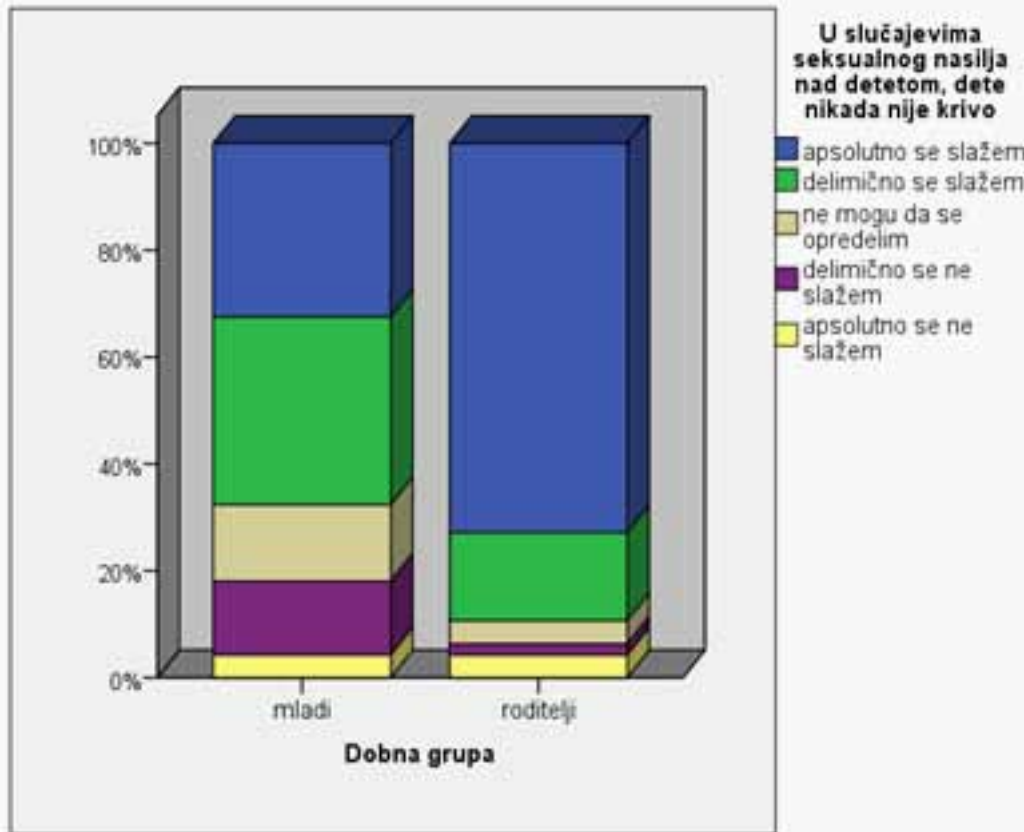
Sa stavom da je osobu koja seksualno zlostavlja decu teško prepoznati apsolutno se slaže 41,1% i 27.2%, a apsolutno se ne slaže 3.8% roditelja i 3.7% dece, dok se 37.5% roditelja i 42.1% dece delimično slažu.

Grafikon 21. Stav: „Kad sumnjate ili znate da je dete seksualno zlostavljano, uvek treba prijaviti policiji“

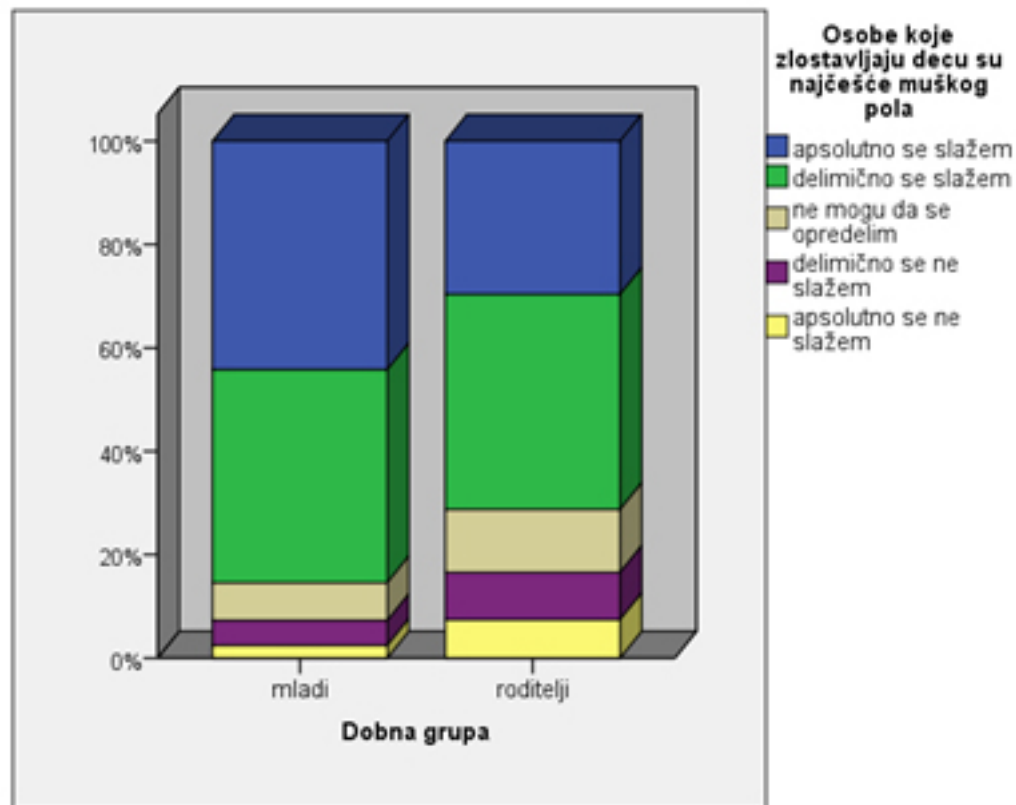
Kad se sumnja ili zna da je dete seksualno zlostavljano, 91.6% roditelja i 83.4% apsolutno se slaže da slučaj treba prijaviti policiji. Apsolutno se ne slaže 2.1% roditelja i 1.2% dece.

Grafikon 22. Stav: „U slučajevima seksualnog nasilja nad detetom, dete nikada nije krivo“

Apsolutno se sa ovim stavom slaže 72.8% roditelja i 32.5%, dok se sa ovim stavom apsolutno ne slaže 4.2% roditelja i isti procenat dece (4.2%). 35.2% dece se delimično slaže, a njihov stav deli 16.5% roditelja.

Grafikon 23. Stav: „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su najčešće muškog pola“

Sa navedenim stavom apsolutno se slaže 29.78% i 44.2% dece. 41.6% roditelja i 41.2% dece se delimično slaže. Apsolutno se ne slaže 7.4% roditelja i 2.4% dece.

Deca su imala veći prosečan skor poželjnosti od roditelja za ovaj iskaz (4.2).

Grafikon 1. Prosečni skorovi na skali poželjnosti stavova o seksualnom zlostavljanju dece

Zaključci

Obuhvat

Ispitivanje stavova roditelja i dece o seksualnom nasilju sastavni je deo Nacionalne studije i sprovedeno je na 1571 ispitaniku/ci, od toga su 66.1% deca, a 33.9% roditelji.

Uzorak roditelja bio je prigodan po karakteru .

U istraživanju su učestvovali svi roditelji koji su prisustvovali roditeljskom sastanku svoje dece (10-14) godina, dok su deca 15-18 godina popunjavala skalu nakon što je završen intervju prema upitniku o nasilju.

Rezultati

1. Postoji statistički visoko značajna razlika za većinu iskaza na skali (potpuno se slažem; slažem se; ne mogu da se opredelim; ne slažem se; apsolutno se ne slažem).
2. Razlike su evidentnije kada se iskazi analiziraju u odnosu na bodovni sistem poželjnosti stava, koji je definisao Tim Nacionalne studije.

Bodovni sistem definiše 5 - kao apsolutno poželjan odgovor; 4 - kao poželjan odgovor; 3 -kao nemogućnost opredeljenja; 2 - nepoželjan odgovor i 1- kao asolutno nepoželjan odgovor.

Razlike u prosečnim skorovima poželjnosti stavova o seksualnom zlostavljanju između dece i roditelja testirane su Man-Vitnijevim U testom.

Za većinu iskaza dobijena je visoko statistički značajna razlika u korist roditelja, koji su, najčešće, imali viši skor poželjnosti.

3. Neki od rezultata su :

- Dobijena je visoko statistički značajna razlika u prosečnom skor u svih stavova između grupe roditelja (3.98) i grupe dece (3.71). Za većinu iskaza ta razlika je u korist roditelja.
 - Nije dobijena statistički značajna razlika u prosečnim skorovima na skali poželjnosti stavova za iskaze „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su mentalno zdrave (s17)” i „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu treba da idu u zatvor (s9)”.
 - Deca su imala veći prosečan skor od roditelja za iskaze „Devojčice su češće žrtve seksualnog nasilja od dečaka (s15)”, „Oporavak deteta koje je seksualno zlostavljano je moguć (s16)” i „Osobe koje zlostavljaju decu su najčešće muškog pola (s23)”. U sva tri iskaza razlika je visoko statistički značajna.
 - Najveći prosečan skor (4.87) na skali poželjnosti stavova u grupi roditelja dobijen je na iskaz „Dete koje je seksualno zlostavljano, samo je krivo za to (s1)”
 - Najniži prosečni skor (1.62) bio je za iskaz „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su mentalno zdrave (s17)”.
 - Prosečan skor veći od 4.5 u grupi roditelja bio je i za iskaze „Kad sumnjate ili znate da je dete seksualno zlostavljano, uvek treba prijaviti policiji (s21)”, „Seks između odrasle osobe i deteta nema posledica po dete (s5)”, „Ako je dete seksualno zrelo, u redu je da odrasla osoba ima seks sa njom/njim (s7)”, „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu treba da idu u zatvor (s9)”, „Seksualno zlostavljanje dece je češće nego što ljudi misle ili znaju (s10)”, i „U slučajevima seksualnog nasilja nad detetom, dete nikada nije krivo (s22)”.
 - Najniži prosečni skorovi u grupi roditelja (manji od 3.5) dobijeni su za iskaze „Devojčice koje se oblače izazovno, najčešće su žrtve seksualnog nasilja (s4)”, „Najčešće seksualno zlostavljana deca su ona koja žive u domu ili na ulici (s8)”, „Oporavak deteta koje je seksualno zlostavljano je moguć (s16)” i već navedeni „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su mentalno zdrave (s17)”.
 - U grupi dece najveći prosečan skor (4.76) na skali poželjnosti stavova bio je za iskaz „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu treba da idu u zatvor (s9)”, a najniži (1.58) za iskaz „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su mentalno zdrave (s17)”.
 - Prosečan skor veći od 4,5 u grupi dece bio je i za iskaze „Kad sumnjate ili znate da je dete seksualno zlostavljano, uvek treba prijaviti policiji (s21)” i „Seks između odrasle osobe i deteta nema posledica po dete (s5)”.
 - Najniži prosečni skorovi u grupi dece (manji od 3.5) dobijeni su za iskaze „Nikada neko blizak detetu ili član porodice ne bi seksualno zlostavljao dete (s13)”, „Mislim da sve što je pornografija treba zabraniti (s19)”, „Dete sa smetnjama u razvoju/ dete sa invaliditetom niko ne bi zlostavljao (s14)”, „Mladi koji rano stupaju u seksualne odnose najčešće su žrtve seksualnog nasilja (s2)”, „Najčešće seksualno zlostavljana deca su ona koja žive u domu ili na ulici (s8)”, „Devojčice koje se oblače izazovno, najčešće su žrtve seksualnog nasilja (s4)”, „Postoji mogućnost da dete svojevolski učestvuje u seksualnom odnosu sa odraslom osobom (s12)” i već navedeni „Osobe koje seksualno zlostavljaju decu su mentalno zdrave (s17)”.
4. Dobijeni rezultati, iako iz dela Nacionalne studije koji se smatra preliminarnim, pružaju Timu Nacionalne studije dragocene informacije za formulisanje predloga i preduzimanje aktivnosti, što je i bio primarni cilj.

Rad na proceni stavova neophodno je nastaviti u narednom periodu.

PREPORUKE U SFERI OBRAZOVANJA

(kratka verzija po osnovu rezultata Nacionalne studije predstavljenih u Poglavljima 1 i 2)

Za svaku od navedenih preporuka, **Incest Trauma Centar - Beograd** je spreman da pruži puno učešće u izradi i implementaciji, koristeći sopstvene resurse i, tokom 21 godine rada, uspostavljenu infrastrukturu:

1. Neophodno je da Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije razvije prvu dugoročnu Nacionalnu strategiju prevencije seksualnog nasilja nad decom. Nacionalna strategija treba da isprati specifičnosti za našu zemlju, služeći se rezultatima Nacionalne studije. Posebne segmente predstavljaju: a) angažovanje u razvijanju i primeni mehanizama za rano otkrivanje seksualnog nasilja u okviru obrazovnog sistema, kao i b) usvajanje postupaka prijateljskog zastupanja dece u procesuiranju počinitelaca / počiniteljki seksualnog nasilja nad decom - čime se postiže i interesorno povezivanje u prevenciji i zaštiti dece od seksualnog nasilja.
2. Ne postoji efikasnija prevencija seksualnog zlostavljanja dece od integrisanja tematskih sadržaja iz oblasti prevencije kao i prepoznavanja seksualnog nasilja i zaštite dece koja su preživela seksualno nasilje, u redovne nastavne programe nacionalnog kurikulumu predškolskih i školskih ustanova, kao i redovnih relevantnih udžbenika. Zbog toga, potrebno je da se Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije još aktivnije angažuje u ispunjavanju međunarodno preuzetih obaveza u okviru Lanzarot Konvencije Saveta Evrope, kao i obaveza propisanih postojećim nacionalnim regulativama, od kojih svaka sadrži ovo usmerenje.
3. Potrebno je izvođenje sveobuhvatne Studije o stavovima prema seksualnom zlostavljanju dece. Rezultati će se koristiti u cilju praktikovanja i promovisanja primarne prevencije seksualnog nasilja nad decom u cilju promene navika, ponašanja i postojećih društvenih stereotipa.

LITERATURA

1. Council of Europe / Convention on protection of children against sexual exploitation and abuse.
Available from www.coe.int
2. CIOMS (2002) - International ethical guidelines for biomedical research involving human subjects.
Available from www.cioms.ch
3. Putman F (2003) - Ten years research up date review. *Child sexual abuse psyhiatry* 2003/42(3)/269
4. Lalor K - McElvaney R (2010) - Overview of the nature and extend of sexual abuse in Europe.
Available from [www.coe.int/children/publication sexual violence](http://www.coe.int/children/publication%20sexual%20violence)
5. Andrews G (2004) *Child sexual abuse*. WHO
Available www.who.int
6. Barth J (2013) -The curent prevalence on child sexual abuse worldwide.
Inter.J.Public health, vol 50 issue 3 pp 469-483
7. Council of Europe (2014) - *Protecting the children against sexual exploitation and abuse, a comprehensive approach*.
Available from www.coe.int
8. Peiebe (2009) - *Adolescents experience of sexual abuse*.
Disertation series 2009
Available from www.lu.se/o
9. Wyatt GE (1986) - *Methodological consideration in research on prevalence of child sexual abuse*.
Child abuse negl, 1986 10(2)241-251
10. Esoposito C (2014) - *Child sexual abuse and disclosure*.
Available from www.facs.nsw.gov.au
11. Allnock, Miller (2013) - *No one notice, no one heard. A study of disclosure of child abuse*.
Available from www.nspcc.org.uk
12. Ballentine M (2012) - *Sibling incest dinamics therapeutic themes*.
Clinical social work Journal 2012, 40 pp 56-5
13. Kogan (2004) *Disclosing unwanted sexual experience*.
Child sexual abuse and neglect 2004, 28(8) pp 146/155

www.incesttraumacentar.org.rs

*Sva prava zadržava izdavač. Za svako korišćenje, umnožavanje i
stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna
je saglasnost Incest Trauma Centra – Beograd.*